

találkozások a kultúrával 1.

**A művelődési házak
közönsége, helye, szerepe
a kulturális fogyasztásban**

Találkozások a kultúrával 1.

A művelődési házak közönsége, helye, szerepe a kulturális fogyasztásban

2004. május

Készült a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által, az MTA Szociológiai Kutatóintézetnél megrendelt kutatás keretében.

A kötet szerkesztésében részt vettek:

Irta: Hunyadi Zsuzsa

Szakmai opponens: Baloghné Borbáth Erika

Sorozatszerkesztő: Kuti Éva

Konzulensek: Harsányi László és Vitányi Iván

Bevezető

Az MTA Szociológiai Kutatóintézete 2003-ban megbízást kapott a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától arra, hogy végezzen országos reprezentatív mintán¹ kérdőíves vizsgálatot „Magyarország kulturális állapota az EU csatlakozás küszöbén” címmel. A kutatás elvégzésére az MTA Szociológiai és Politikatudományi Intézetének közös kutatócsoportját, a „Kultúrakutató műhelyt”, Vitányi Ivánt és Hidy Pétert kérték fel. (Az adatfelvételt a Szonda Ipsos végezte.) A felvétel megtörtént, az adatok feldolgozása tématerületenként folyik.

A társadalmi differenciálódásban, a társadalmi egyenlőtlenségi rendszerben a kulturális fogyasztás különbségei meghatározó szerepet játszanak. Mivel a kulturális stratégia számára megkerülhetetlen kérdés az egymással összefonódó, egymást erősítő társadalmi és kulturális különbségek kezelésével kapcsolatos állásfoglalás, az elemzések központi kérdése, hogy a kultúra különböző területeihez kapcsolódóan feltárjuk a társadalmi különbségek természetét, jellemzőit. Az elemzések másik fő szempontja azt az elvet, értéket tartja szem előtt, mely szerint a kulturálódási lehetőségek széles skálájának biztosításán keresztül valósulhat meg minél több állampolgár számára a választás szabadsága. Ehhez pedig a kultúra különböző területeivel kapcsolatos igények ismerete szükséges.

A sorozat első füzet e kérdéseket a művelődési házakkal kapcsolatban elemzi, s abból a feltételezésből indul ki, hogy a művelődési házak ideális szinterei lehetnek mind a különbségek csökkentésének, mind a sokféle kulturálódási lehetőségek biztosításának.

Külön hangsúlyozni szeretnénk, hogy **a vizsgálat nem terjedt ki a 14 év alatti és a 70 év feletti népességre**, így értelemszerűen az elemzés során a legfiatalabbak és a legidősebbek művelődési ház használatáról nem tudunk képet adni. Különösen a 14 év alatti kohorsszal kapcsolatban fontos e hiányosság hangsúlyozása, mert a művelődési házak számos programja épp e legfiatalabb korosztályt célozza meg, számukra biztosít sokféle tanulási, játszási, művelődési lehetőséget. A következőkben felvázolt kép tehát teljesebb és kedvezőbb lenne, ha ők is képviselve lennének a mintában. A legidősebbek, a 70 év felettiak, kihagyása kevésbé csorbítja a vizsgálat eredményét, mert, mint látni fogjuk, a kor előrehaladtával csökken a művelődési házak iránti affinitás. Úgy véljük, hogy a 70 év felettiak kulturálódási-, művelődési szokásai – s ezen belül a művelődési ház igénybevétele - nem térnek el jelentősen a mintában szereplő 60-70 évesekétől.

¹ A vizsgálat módszere:

Mintanagyság: 3400 fő

A minta összetétele, jellemzői: országos minta, nem, életkor, lakóhely és iskolai végzettség szerint a 14-70 éves magyar állampolgárságú lakosságot reprezentálja

A reprezentált lakosság száma: 7400 ezer fő

Az adatfelvétel módja: személyes kérdezés, standard kérdőívekkel

Az adatfelvétel időszaka: 2003 október-november

Tartalomjegyzék

Előszó.....	5
Bevezető.....	9
A művelődési házak elérhetősége.....	9
Látogatói hajlandóság a különböző társadalmi-demográfiai csoportokban	10
A művelődési házba járó közönség jellemzői, társadalmi-demográfiai összetétele.....	11
A művelődési házak látogatásának gyakoriságát meghatározó tényezők	12
A különböző típusú programok látogatottsága a társadalmi-demográfiai csoportokban.....	13
Miért nem járnak (gyakrabban) művelődési házba?	19
A művelődési házak programjaival kapcsolatos igények	20
Keresztművelődés, azaz milyen más kulturális tevékenységet végeznek azok, akik művelődési házba járnak?	21
Milyen változások történtek 1996 óta?	22
Az amatőr művészeti tevékenységek végzése.....	25
Nemzetközi kitekintés	26
Összefoglaló.....	27
Melléklet.....	30

Előszó

A művelődési otthonok szerepét sokan nem értik mostanában, sajnos éppen 1990 óta.

A szelídebbek is sokszor azt gondolják, hogy elavult, dilettáns, romantikus valamik, jobb híján volt csak rájuk szükség. A modern világba profi művelődés illik, mindenki menjen hivatásos intézményekbe (iskolába, színházba, moziba, hangversenyre, kiállításra, moziba, vagy nézze a televíziót, használjon internetet). Olyan, mintha a könyvnyomtatás feltalálása után 500 évvel szerzetesekkel akarnánk másoltatni a könyveket.

Még az is elhangzott – nem is egyszer – hogy valamiféle „sztálinista” maradványok, jobb lesz, ha eltűnnek, de legalább is nem kell velük törődni.

Az intézmény eredete

Nem így van. Az intézmény eredete a felvilágosodásra nyúlik vissza. Az akkor eszmélkedő polgári gondolkodás ismerte fel, hogy a „szellem napvilága” akkor jó, ha minden ház ablakán ragyog. Ehhez azonban meg kell teremteni a lehetőséget. Amit viszont nem elég csak deklarálni, hanem azt is biztosítani kell, hogy **a rá való készség mindenkiben kialakulhasson.** Mert a „képesség” mindenkivel vele születik, de nem mindenkiben válik „készséggé”. Nem elég hozzá az embereket felülről noszogatni, olyan helyzetet kell teremteni, amelyben az emberek maguktól ismerik fel a lehetőséget.

Filozófiai szinten erről szólt Rousseau Émil-je – és aztán az egész felvilágosodás. A gyakorlat szintjén pedig ezt kezdeményezték például az Angliában (a polgári fejlődés „minta országában”) a XIX. század elején meghonosodott klubok, társaságok, kaszinók, körök – a mágnások kaszinóitól kezdve a polgárok klubjain át a szakszervezeti körökhöz.

Szemere Bertalan így ír angolai naplójában: „A klubok (casinók) itt hatalmas erkölcsi erőfeszések, mikben közügyek lévén a beszélgetés tárgyai, a leghanyagabbak, a legönzőbbek is részvevő polgárokká képződnek...” Széchenyi István e szellemben alapította meg (a mágnásoknak) a Nemzeti Kaszinót, a polgárság számára pedig e szellemben épült meg 1943-ban az első magyar „művelődési ház”, a Vigadó. De a gondolat nem áll meg a polgárságnál. Arany László ilyeneket ír a „Délbábok hőse”-ben. „Elméje terhes újítási tervvel, / Szervezni kell társaságokat, / Alkotni kört, komoly cél s józan elvvel, / Nemesb irányú mulatságokat...” És még folytatja, hogy mit lehet szervezni: felolvasó estélyt, tornaegyletet, népkört, népbankot.”

De íme, a nagy álomból valóság lesz. A 19. század hetvenes éveiben Jane Addams Chicagóban már valóságos művelődési házat szervez, hogy a bevándorló tömegekből kulturált közösség alakuljon. Dániában megszületnek a népfőiskolák, Olaszországban a Casa del Popolo nevet viselő intézmények (amiket később Mussolini kisajátított), és így tovább a világ minden közepésnél fejlettebb, vagy fejlődő országában, Japántól Brazíliáig. Sokféleképpen hívják őket: művelődési ház, népház, faluház, közösségi ház, ifjúsági ház, gyülekezeti ház, népfőiskola, klub, kaszinó, kör, társasági központ, olvasókör (csitaliste). Társulnak a könyvtárral, a sportalkalmakkal (tornaterem, uszoda), a színházzal, a kiállító teremmel, az iskolával, a kórházzal. Nem sodorja el őket a szakmai professzionizmus, mert kell egy hely, ahol nemcsak egyetlen meghatározott célra jönnek össze az emberek, hanem hol erre, hol arra használják, hol kultúrára, hol szórakozásra, hol társas életre, hol komolyan „meghányni közös dolgainkat”. Ahol az ösztönösség és tudatosság találkozik.

Hadd idézzem azt a kutatásunkat, amelyet Amerikában és Magyarországon folytattunk 1978-ban egy ottani egyetem magyar származású professzorával közösen. Illinois jó lehetőséget nyújt a Magyarországgal való összehasonlításra. Mindkét országnak körülbelül 10 millió lakosa van, területe nagyrészt sík, sokan dolgoznak a mezőgazdaságban, mindkettőben csak egy igazán nagyváros van (az övék persze nagyobb). **Hány művelődési otthon van ott? Körülbelül 2800. És hány Magyarországon? 2800. És mit csinálnak benne? Szinte kísértetiesen ugyanazt,** mint nálunk: a néptáncsoporttól a nyugdíjas klubig, a továbbképző tanfolyamtól a bálig, a színelőadástól a kerámia szakkörig. Miért?

A közművelődés szerepe a „tudás társadalmában”

Nem más, mint a felvilágosodásban, ahogy azt harcosai Rousseautól és Diderot-tól William Morrisig, vagy Kodály Zoltánig megvilágították.

Az emberi művelődés, a képességek és készségek kifejlesztése nem olyan földhözragadtnak, mechanikus módon racionális művelet, mint ahogy azt a technokraták elképzelik, (és Huxley *A szép új világban* leírta). A munka magas fokú megosztása nem is tudna működni, ha mindenki éppen csak azt tanulná meg, aminek végzése számára kijelöltetett. Sőt, már a számítógépek világában sem így van. Az „egypártrendszer” a számítógépek világában sem egészséges. Talán nem véletlen, hogy erre éppen magyar ember, Neumann János jött rá. (Ő tudta, mi a feleslegesség!) Amikor Amerikában a számítógépek első generációját létrehozták, nagy problémát jelentett, hogy a szerkezetek gyakran vétettek hibát. A megoldást Neumann találta meg. Az addigi gépek ugyanis a mechanikus logika szerint működtek: a műveletek eredményei egyetlen csatornán mentek tovább. Így azonban, ha egyetlen piciny hiba (porszem – mondta volna Madách) kerül a gépezetbe, soha sem lehet korrigálni. Nem! – kiáltott fel Neumann. A számítógépből nem hiányozhatnak a „felesleges elemek”. Csak látszólag feleslegesek, mivel a szüntelen korrekció, az újragondolás, a választás lehetősége szervesen hozzátartozik a logikához. Az információnak több vonalon kell haladnia, hogy a szükséges korrekciót meg lehessen valósítani. És ezzel az emberiség történetében kezdetét vette a számítógép korszaka.

Mindez azonban fontos következtetésekkel jár a művelődés egészére vonatkozólag. Nem a közművelődés eszméje az utópia, hanem az a naiv elgondolás, amely szerint a tudás társadalmát csak a praktikus módon éppen szükséges ismeretek elsajátítására lehet építeni. Az ember nevű szerkezetnek, hogy működni tudjon, és ahhoz is, hogy valamely meghatározott területen működjön, olyan ismeretekre, készségekre van szüksége, amelyeket látszólag nem mindig használ fel. Ezzel azonban idegrendszere olyan dimenziókra tesz szert, amelyek a legegyszerűbb vonatkozásban való kreatív megoldásban nélkülözhetetlenek. Bármit teszünk, gondolunk, bármit akarunk megcsinálni, szüntelenül választanunk kell. Hogy jól válasszunk, nem gondolkozhatunk csak a lehetőségek véges rendszerében, hanem asszociációkkal kell élnünk. Így működik a modern lingvisztika szerint az ember nyelv és a beszéd készsége is: megtanulunk bizonyos mennyiségű, kötött számú szót, kifejezést, és az összetételükre szolgáló (szintén kötött számú) szabályt, hogy belőlük végtelen számú kijelentést „generáljunk”, a pillanatnyi helyzet és szükséglet szerint.

Magyarra fordítva. **Ha bármely szakmában, iparban, tudományban, művészetben, társadalmi tevékenységben meg akarunk felelni, akkor szélesebb kulturális alapról kell tudni meríteni, mint ami a célnak közvetlenül megfelel.** A beszéd, és a kultúra egyaránt: képességek, amelyeket kreatív módon kell elsajátítani. Ehhez sok mindent kell tennünk, különösen ifjúkorunkban, de később is. Nem árt, ha sokat olvasunk, ha közös éneklésben veszünk részt, ha színjátszó csoportban szerepelünk, ha rendezvények létrehozásában tevékenykedünk, barátainkkal vitatkozunk, ha a családon és a munkahelyen túl is találunk közösséget, ha

elsajátítjuk az együttélés kultúráját, ha szép tárgyak szemléletébe merülünk, ha közösen megyünk a természetbe – és így tovább.

Ezek a tevékenységek premodern körülmények között (a „népi kultúra” világában) észrevétlenül bele vannak szőve a társadalom mindennapi életébe. A modern társadalomban meg kell őket szervezni, különösen ott, ahol más országok már elért szintjére akarnak felkapaszkodni.

Az átalakulás periódusaiban különösen nélkülözhetetlen ez – Klebelsberg Kunó a belügyminiszteri posztot cserélte fel a kultuszminiszterére, hogy művelődési házakat építhessen. (Számuk a húszas években nőtt 2800-ra.) A mi művelődési ház állományunk Horthy- Rákosi- Kádár alatt tartotta is ezt a nívót. Szám szerint ma is ez a helyzet.

Persze nem a művelődési otthon, a könyvtár, a közösségi művelődési mozgalom az egyetlen terepe az így értelmezett közművelődésnek. Mindaddig azonban, amíg a társadalom szerves építkezése nem teremti meg az egyetemes feltételeket, ezeknek az egész társadalom figyelmének központjában kell állnia. Ma társadalmunk és az új generációk jelentős része veszélyeztetett helyzetben van (gazdaságilag szegények, életszínvonaluk alacsony, reményük kevés) és ennek egyáltalán nem lényegtelen paramétere, hogy a kultúra áramrendszerén is kívül kerültek. Már pedig egy, a szocializmus eszméitől ma már korántsem fertőzött jeles szociológusunk mondta ki, hogy a mai társadalmi rétegződés kialakulásában (és megmerevedésében) a kultúra az egyik legfontosabb „független változó”. Vagyis hogy **a kultúra ma nem következménye, hanem oka annak, hogy az ember mit ér el, mit tud elérni a maga és közössége számára.**

A művelődési házak szerepe ma

A művelődési házaknak ma (mint eddig, de ma különösen) az a szerepük, hogy **a lakosság széles részének nyújtsák egyrészt a kultúra, különösen a társas, közösségi művelődés, másrészt kulturált társas együttlét lehetőségét.** Különösen a következők számára:

- * Akiknek erre nincs közvetlenül adott módjuk, mert olyan településen élnek, ahol szakintézmények nincsenek, vagy távol vannak.
- * A fiatalok számára, akik még nem alakították ki a maguk megfelelő gyakorlatát, de fogékonyak, és – koruk folytán is – különösen vonzódnak a közösségi tevékenységekhez.
- * A nyugdíjasoknak, akik még mindig szeretnének valamilyen szolid művelődési tevékenységet folytatni.
- * Mindazon értelmiségi és nem értelmiségi rétegek számára, akik szenvedélyesen foglalkoznak a kulturális tevékenységgel, és helyet keresnek maguknak.

Vizsgálatunk célja

Az igény mindig megvolt és mindenütt megvan az itt leírt tevékenységekre, szerepre és intézményre. Megvolt a rendszerváltás előtt és megmaradt a rendszerváltás után is.

Korábbi vizsgálatunkban (1996) azonban azt találtuk, hogy bár az igény megvan, a társadalmi átalakulások viharában (és némely esetben kellő támogatás híján) **a művelődési otthonok kicsit kevésbé tudják csak feladatukat betölteni, mint tudnák, és mint kellene.** Az intézményes hatalom részéről kevesebb volt a támogatás (nemcsak pénzben, „jó szóban” is), a

lakosság részéről több a bizonytalanság. 1995-ben azonban úgy látszott, hogy már túl vagyunk a mélyponton, a mutatók – ha lassan is – de emelkednek.

Most arról kívántunk képet kapni, hogy mi a helyzet ma. A kép csak vázlatos lehet azért, mert – az egész országra kiterjedő reprezentatív szabadidő felmérés keretében – csak a keretet vizsgálhatták, nem térhettünk ki a részletekre (az egyes intézményekre, az egyes megyékre-régiókra, a házak állapotára stb. stb. De valahogy el kellett kezdeni, talán így is ad némi támpontot azoknak, akiket a társadalom kulturális állapota, és pedig a „köz” (= az *egész* társadalom) kulturális állapota érdekel.

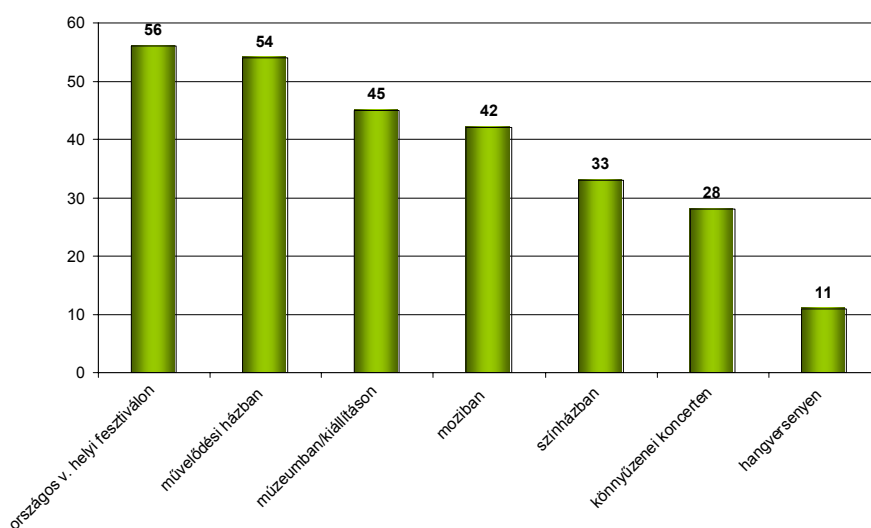
Vitányi Iván

A művelődési házak elérhetősége

A különféle kulturális intézmények közül a művelődési házak esnek legközelebb a lakóhelyhez: a nagyobb városokban átlagosan 18, a kisebb településeken 13 percre. Részben a könnyű elérhetőség tükröződik abban a tényben, hogy a fesztiválok, helyi rendezvények és a sokszor ezeket szervező, illetve ezeknek helyet adó művelődési házak vonzzák a legnagyobb közönséget. Míg fölmérésünk szerint egy év alatt múzeumba, moziba vagy színházba a lakosság kb. 30-40%-a jut el, addig a lakosság több mint fele fordul meg valamilyen céllal a művelődési házakban, bár nem feltétlenül valamilyen kulturális eseményen.

1. ábra

Az elmúlt egy év során legalább egyszer volt ...
(A különböző kultúrárközvetítő intézményekbe járók aránya a 14-70 éves népesség körében, N=3400)

A községekben és a nem megyeszékhely városokban a lakosság közel kétharmada gyalog, további 15-20 százaléka kerékpárral vagy motorral is el tud jutni a művelődési házba. Hasonlóan könnyen az e településeken lakók egyetlen más kulturális intézményt sem tudnak megközelíteni.

1. tábla

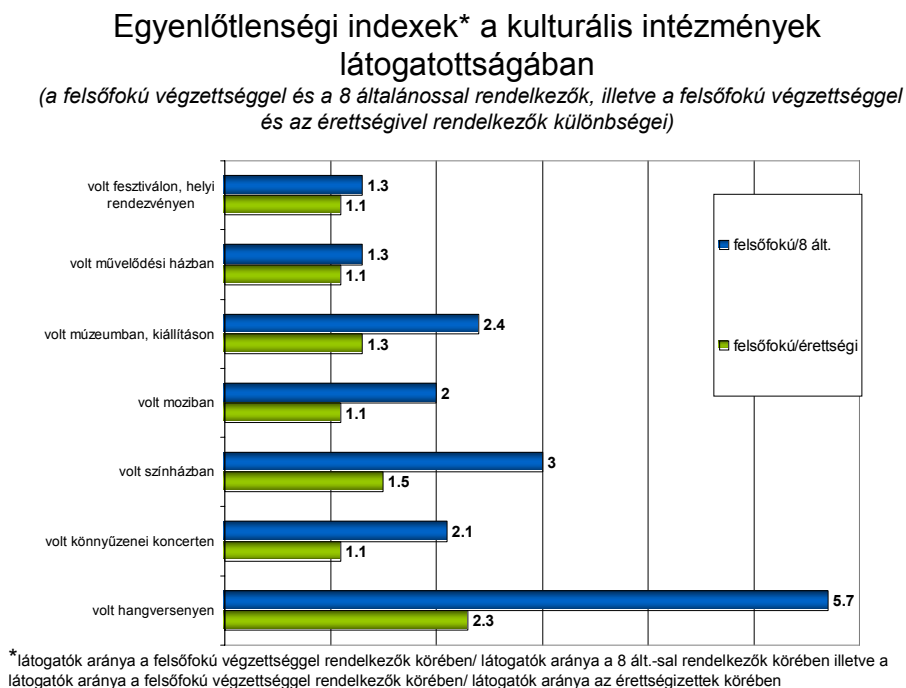
A művelődési ház megközelítési lehetősége településtípus szerint, %
(N=2433 érvényes válasz)

Közlekedési mód	Főváros	Megyeszékhely	Többi város	Község
Gyalog	41,0	41,5	62,8	63,2
Biciklivel, motorral	0,5	2,1	15,1	19,1
Autóval	15,8	20,4	16,2	12,2
Tömegközlekedéssel	42,7	36,0	5,9	5,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0

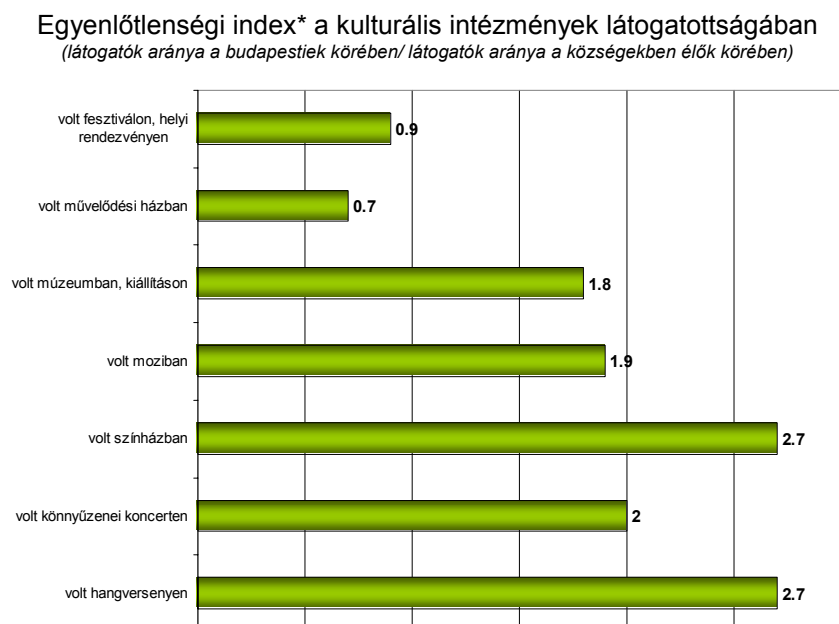
A művelődési házak az egyenletes területi elhelyezkedés, a könnyű elérhetőség mellett a kedvező (vagy nem létező) belépő díjak és a vegyes összetételű és színvonalú programkínálat következtében **nemcsak a legszélesebb, de a legheterogénebb látogatói kört tudhatják magukénak.** Míg a színházba, hangversenyre vagy akár könnyűzenei koncertekre járók körében két-háromszoros vagy akár öt-hatszoros pl. a legmagasabb (diplomások) és a legalacsonyabb végzettségűek (8 általános vagy ennél kevesebb) körében a látogatók aránya közti különbség,

addig a művelődési házaknál ez a szám csak 1,3-szoros (2. ábra). Ha a lakóhelyek közti különbségeket vizsgáljuk, akkor a budapestieknek a többi településnél mérténél kisebb arányú (39%) művelődési házba való járása következtében meg is fordul az egyenlőtlenség (0.7) iránya (3. ábra).

2. ábra

3. ábra

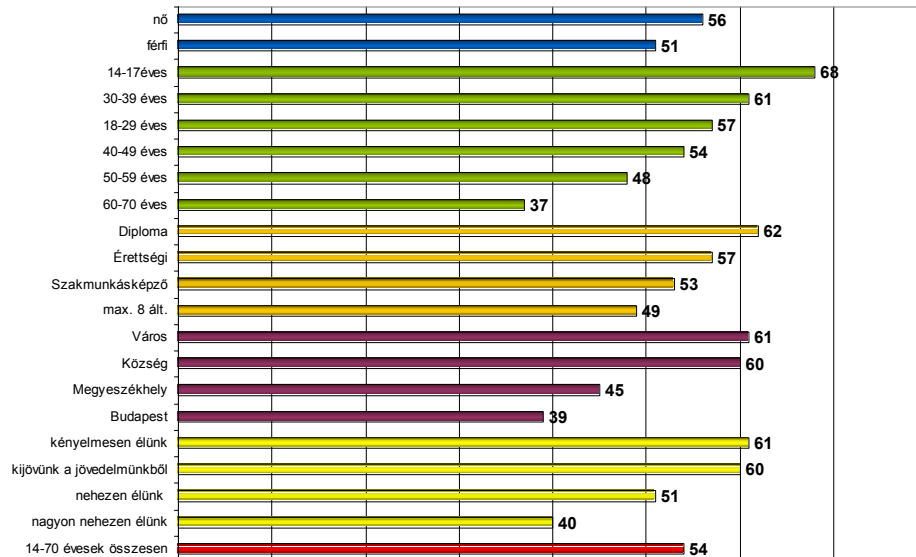
Látogatói hajlandóság a különböző társadalmi-demográfiai csoportokban

A 40 év alattiak, de különösen a 14-17 évesek, a képzettebb rétegek, de kiváltképp a diplomások, a jobb jövedelmű helyzetűek és a városokban, illetve községekben élők járnak az átlagosnál nagyobb arányban a művelődési házak programjaira:

4. ábra

A művelődési házba járók aránya a különböző társadalmi-demográfiai csoportokban

(legalább egyszer volt az elmúlt egy évben, N=3400)

Az 50 év felettiek, de különösen a legidősebbek, a legszegényebbek („nagyon nehezen élünk meg a jövedelmünkből”), valamint a nagyvárosokban élők körében legalacsonyabb a művelődési házba járók aránya.

A művelődési házak szerepe eltérő a nagyobb városokban és a kisebb településeken. Az előbbiekben a művelődési házak egyik a kultúra-közvetítő intézmények között, a másik esetben – „többfunkciósak” és egyben „A kultúra közvetítő intézmények” –, Kérdés az, hogy van-e különbség a nagyvárosok és a kisebb települések művelődési házainak közönségében?

A számok arra mutatnak, hogy nincs különbség a településtípusok között abból a szempontból, hogy mind a nagyobb (Budapest és megyeszékhelyek), mind a kisebb (városok és községek) településeken a fiatalok (14-18 évesek) járnak a legnagyobb, és a legidősebbek a legkisebb arányban művelődési házba. Különböznek a nagyobb és kisebb települések azonban abban, hogy **a városokban és a községekben az idősebbek nagyobb arányban művelődési házba járók, mint a nagy városok idősebbjei.** További különbség, hogy a kisebb településeken a nők nagyobb arányban járnak művelődési házba, míg a nagy településeken nincs különbség e tekintetben a nemek között. (Melléklet 1/a tábla)

A művelődési házba járó közönség jellemzői, társadalmi-demográfiai összetétele

A művelődési ház közönsége sok szempontból hasonlít a lakosság egészére: 60%-át az iskolázatlanabbak, 40%-át az iskolázottabbak, egyharmadát, a 30 év alattiak, 40%-át a 30-50 évesek és szintén kb. 30%-át az 50 év felettiek teszik ki. Az átlagos arányoktól leginkább a lakóhely alapján tér el a közönség, míg az összlakosságban kétharmad, addig **a művelődési ház közönségében háromnegyedet tesz ki a városi és községi lakosok aránya.** (részletes adatok a Melléklet 1. táblájában)

A közönség összetételét vizsgálva mind a nagyobb-, mind a kisebb településeken a diplomások arányukhoz képest valamelyest felül-, míg a képzetlenebbek valamelyest alulreprezentáltak. Ezen túl azonban a kisebb települések lakosságának a képzettség szempontjából kedvezőtlenebb összetétele következtében, **a városok és községek művelődési házában a képzetlenek aránya jóval nagyobb (64%), mint a budapesti illetve a megyeszékhelyek művelődési házainak közönségében**, ahol a 8 osztályt vagy szakmunkás iskolát végzettek együttes aránya csak 38%. A közönség korösszetétele nagyon hasonló a nagyvárosokban és a kisebb településeken. (Melléklet 1/b tábla)

A művelődési házak látogatásának gyakoriságát meghatározó tényezők

A 14-70 éves lakosság egészére évi négyszeri művelődési ház látogatás „jut”, azokra pedig, akik az elmúlt év során legalább egyszer megfordultak művelődési házban, átlagosan nyolc.

A különböző kulturális intézmények közül a művelődési házak látogatottsági gyakorisága a legkiegyenlítettebb az egyes társadalmi-demográfiai szegmensekben. Míg moziba pl. a legfiatalabbak 25-ször gyakrabban járnak, mint a legidősebbek, addig a művelődési házak esetében csak kétszeres a különbség e két korcsoport között. (A korcsoport szerinti különbségek a legnagyobbak az összes társadalmi-demográfiai tényező által meghatározott szegmensek közötti különbségek közül.) (Melléklet 1-2. ábra)

A művelődési házba való járás gyakoriságának összefüggését (lineáris regresszió analízissel)öt társadalmi-demográfiai tényezővel valamint nyolcféle érték fontossági mérőszámmal vizsgáltuk meg. : **Szignifikáns összefüggés mutatkozik**

- a kultúra fontosságával,
- az iskolai végzettséggel,
- a település nagyságával,
- az életkorral, valamint
- a pénz fontosságával mutatkozik.

A művelődési házba való járás gyakorisága ugyanakkor **nem függ**

- a jövedelemtől,
- a kérdezett nemétől, valamint
- a többi hat érték (a család, a barátok, a munka, a szabadidő/kikapcsolódás, a politika/közület, a vallás/hit) fontosságának megítélésétől.

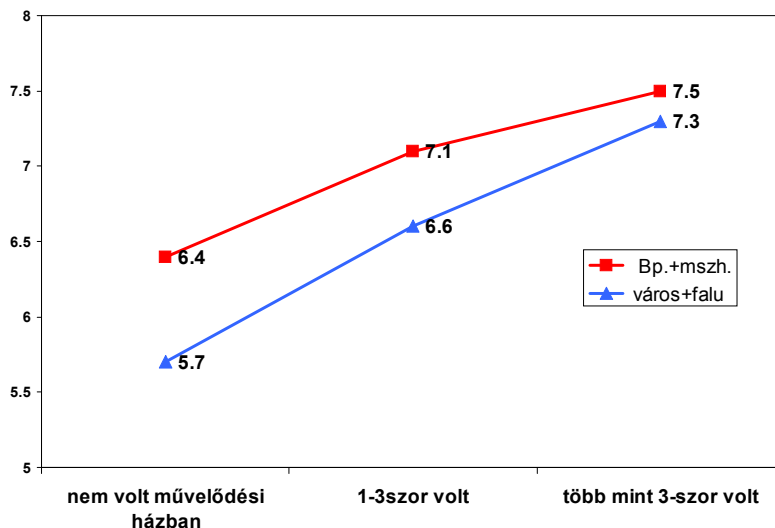
A **művelődési ház látogatásának intenzitása tehát leginkább a kultúra/műveltség értékétől, annak megítélésétől függ.** Ez a viszony a kultúrához általában erősebb a lakóhely, az életkor, az iskolai végzettség, és a pénz fontosságának, hatásánál is. Amellett, hogy mind a művelődési házba gyakran járók, mind a nem járók körében a pénz fontosabb érték a műveltségénél, az is igaz, hogy akik gyakrabban járnak művelődési házba, azoknak fontosabb a kultúra, a műveltség, mint azoknak, akik egyáltalán nem vagy ritkábban járnak. (Melléklet 2. tábla és 3. ábra)

A regressziós elemzésből kiderült, hogy az értékrendnek nagyobb befolyása van a művelődési házak látogatásának gyakoriságára, mint a lakóhelynek. Ugyanakkor a következő, az 5. ábrából az is jól látszik, hogy a nagy településeken (Budapest, megyeszékhely) kisebb az értékrendbeli különbség a művelődési házba egyáltalán nem járók és a gyakran járók között, mint a kisebb településeken (városokban és községekben). A „gyakran járók” életében valamennyi településen közel hasonló a kultúra fontossága. Nagyobb a különbség a sohasem járók esetében, mert a nagyvárosokban a magas kulturális igények sok különböző módon kielégíthetők, így könnyebben

előfordulhat, hogy a kultúrának egyébként nagy fontosságot tulajdonító megkérdezettek nem járnak művelődési házba.

5. ábra

A kultúra fontossága a művelődési házba való járás gyakorisága (az elmúlt 12 hónapban) szerint a különböző településeken
(átlagok, 1=egyáltalán nem fontos, 10= nagyon fontos, N=3400)

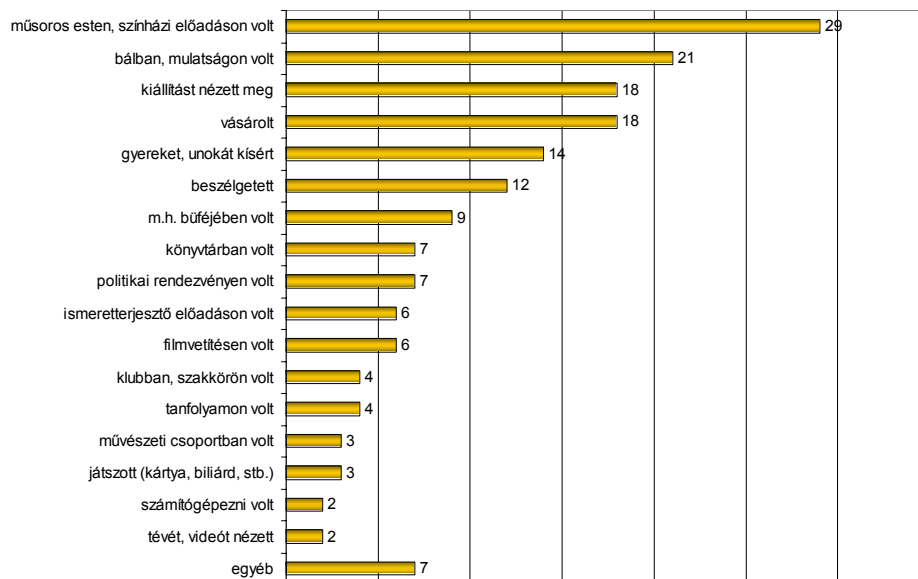
A különböző típusú programok látogatottsága a társadalmi-demográfiai csoportokban

A különféle programok a művelődési házak sokféle funkcióját tükrözik: a kulturálódási-, művelődési lehetőségek biztosítását, az önképzést, az ismeretek-, a tudás növelését, fejlesztését, a szórakozást, játszást, valamint ezeken keresztül illetve ezektől függetlenül is a közösségi együttlétet. A következőkben a különböző típusú, funkciójú programok látogatottságát, közönségét vizsgáljuk meg.

A művelődési házak sokféle eseménye, rendezvénye közül a műsoros estek/ színházi előadások, a kiállítások, valamint a különböző bálók/mulatságok/táncos estek a leglátogatottabbak. Ezekre a lakosság 20-30%-a jut el. A művelődési házak más programjai, szolgáltatásai (a könyvtárak, a tanfolyamok, szakkörök, művészeti csoportok, ismeretterjesztő előadások, filmvetítések stb.) lényegesen kisebb közönséget vonzanak.

6.ábra

Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda?
(% a 14-70 éves népességre vetítve, N=3400)

Ha megvizsgáljuk azt is, hogy miként változott a művelődési házak látogatásának célja aszerint, hogy a látogatás az elmúlt egy évben, vagy annál régebben történt, az látható, hogy a leginkább vonzó műsoros estek valamint a mulatságok látogatottsági aránya állandó; régebben is ezek voltak, és ma is ezek a leginkább vonzó programok. Jelentősen, 10%-kal nőtt viszont a kiállításokra és a különböző vásárlási lehetőségekre járók aránya.

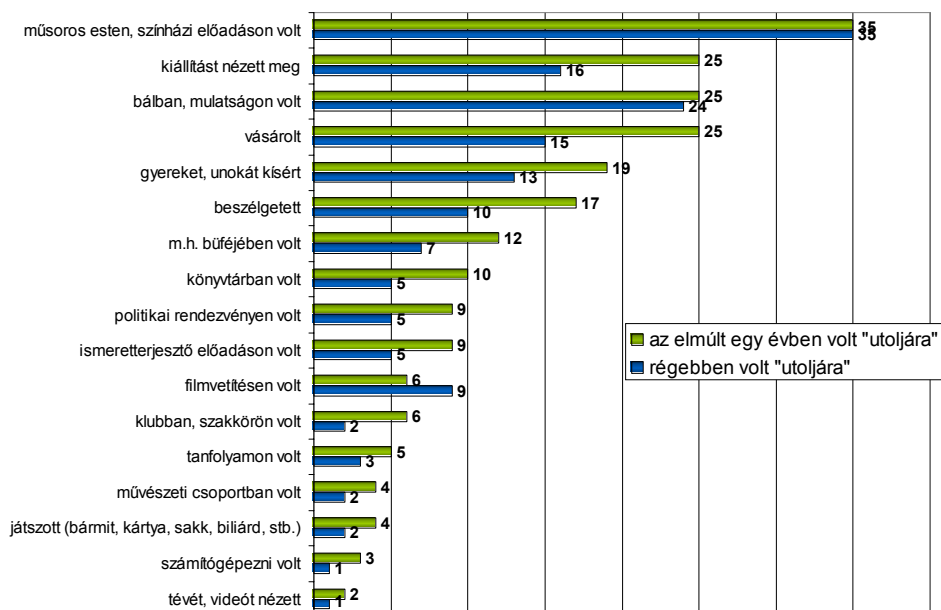
A filmvetítések látogatása az egyetlen, ahol csökkenés történt. Míg azok körében, akik egy évnél régebben voltak utoljára művelődési házban még kb. 10% volt a filmvetítésre betérők aránya, a művelődési házat az elmúlt évben felkeresők körében már csak 5% körüli. A jelenség magyarázata részben a művelődési házak ernyője alatt működő mozik többségének megszűnésében rejlik.

A többi tevékenység mindegyikére kb. kétszer annyian jártak az elmúlt évben, mint a korábbi időszakokban, ez a növekedés azonban nem érintette a különböző programok látogatottsági sorrendjét, relatív vonzerejét:

7. ábra

Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda?

(Arányok azok körében, akik voltak valaha művelődési házban, N=2799)

Az elmúlt évben a látogatók fele egyféle dolgot csinált az „utolsó” művelődési ház látogatás alkalmával. A művelődési házat felkeresők felére azonban az jellemző, hogy nem egy, hanem több célból látogatott oda: 21%-nak kétféle, 20%-nak három-négy féle, egytizedének pedig 5-10 féle programja is akadt ottjártakor. A leggyakrabban együtt járó programok a műsoros est és/vagy kiállítás és/vagy vásárlás és/vagy mulatság és/vagy gyerekkísérés voltak.

A politikai rendezvényekre és a műsoros estekre járók azok, akik leginkább csak e programok kedvéért térnek be a művelődési házakba, közöttük vannak a legkevesebben olyanok (bár még ez az arány is 67-68%), akik más tevékenységeket is végeztek:

2. tábla

A különböző programok látogatói aszerint, hogy csak az adott programra mentek, vagy más tevékenységet is végeztek

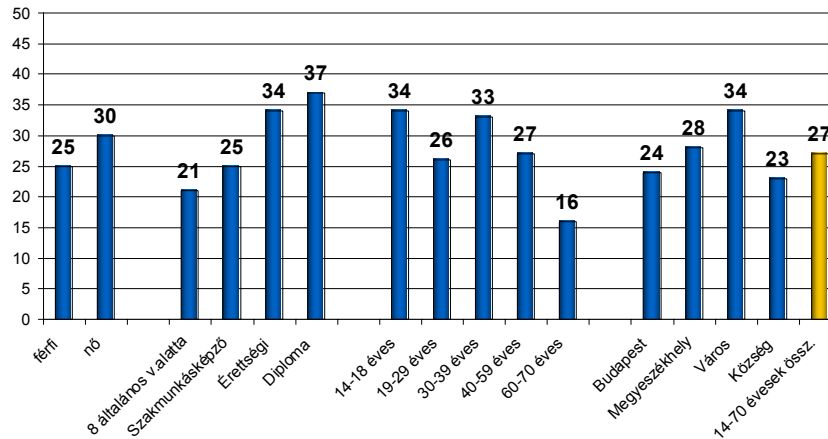
(Arányok azok körében, akik voltak művelődési házban az elmúlt évben, N=1828)

	csak ezt a tevékenységet végezte	más tevékenységet is végzett	összesen
	%	%	%
politikai rendezvényen volt	33	67	100
valamilyen műsoros esten, színházi előadáson volt	32	68	100
vásárolt	25	75	100
bálban, mulatságon volt	25	75	100
kiállítást nézett meg	19	81	100
gyereket, unokát kísért	17	83	100
tanfolyamon vett részt	17	83	100
ismeretterjesztő előadáson volt	14	86	100
számítógépezni volt	13	87	100
filmvetítésen vett részt	13	87	100
klubban, szakkörön volt	13	87	100
könyvtárban volt	11	89	100
művészeti csoportban volt	9	91	100
játszott (bármit, kártya, sakk, biliárd, stb.)	8	92	100
beszélgetett	7	93	100
a művelődési ház büféjében, presszójában volt	5	95	100
tévét, videót nézett	1	99	100

Külön, csak a kulturális jellegű programokat (műsoros est és/vagy kiállítás és/vagy filmvetítés) vizsgálva az látszik, hogy a nők, az érettségizettek és a diplomások, a 40 év alattiak, valamint a városi lakosok körében a legmagasabb az ezeket a programokat látogatók aránya. Ezen belül azonban, a műsoros esteket inkább a közép korosztály (30-60 évesek), míg a kiállításokat és a filmvetítéseket a legfiatalabbak (14-18 évesek) látogatják a leginkább. A művelődési házak **kulturális programjainak látogatottsága** – Budapestet és a megyeszékhelyeket lekörözve – **a városokban a legmagasabb.** (Melléklet 4/a. - 6/b. ábrái) A vizsgálat arra nem ad választ, hogy ez vajon amiatt van-e, hogy a kisebb városokban lévő művelődési házakban nagyobb is az ilyen kulturális esemény kínálata, mint a nagyvárosokban és a községekben, vagy arról van szó, hogy hasonló a kínálat a különböző településtípusokban, de azokat a városokban lakók használják ki a leginkább. A községekkel kapcsolatban nem tűnik túlzottan merész feltételezésnek, hogy esetükben a kulturális programok kisebb kínálata jelenti a magyarázatot.

8. ábra²

Azok aránya a csoportokban, akik utoljára az elmúlt évben voltak valamilyen kulturális eseményen* a művelődési házban
(% a 14-70 éves népességre vetítve, N=3400)

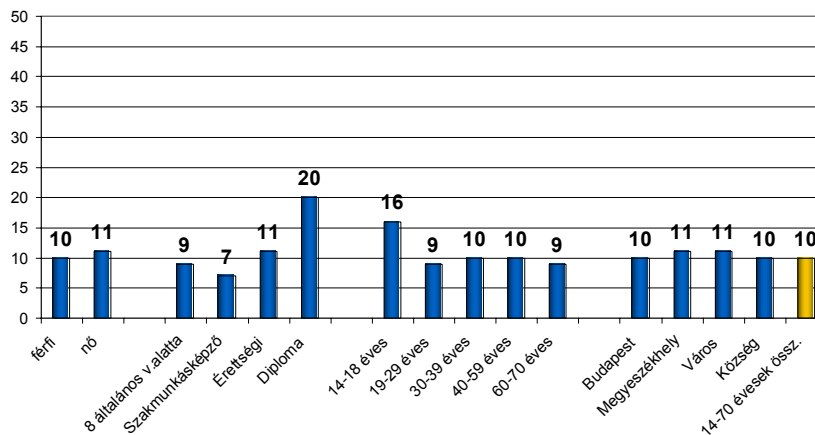

*műsoros est és/vagy kiállítás és/vagy filmvetítés

A művészeti élmények befogadása mellett az önképzés és az önkifejezés fontos helyszíne is lehet a művelődési ház. **Különböző tanfolyamokon, klubokban, művészeti csoportok tevékenységében összesen a 14-70 éves lakosság 10%-a tudott részt venni a művelődési házakban.** Ezekbe a programokba is a diplomások kapcsolódtak be a leginkább, köztük - a képzetlenebbekének kétszerese - 20% a résztvevők aránya. E program lehetőségek iránt az iskoláskorúak érdeklődnek leginkább. Az önképzésben való részvételi arány tekintetében nincs különbség a különböző típusú településeken élők között:

9. ábra

Azok aránya a csoportokban, akik utoljára valamit tanulni* mentek az elmúlt évben a művelődési házba
(% a 14-70 éves népességre vetítve, N=3400)

*tanfolyamra/klubba/szakkörre/művészeti csoportba/előadásra

² Figyelem, az 6., a 7. és a 8. ábra adatai azért különböznek, mert mindegyiknél más a vetítés vagy a válogatás alapja!

A politikai rendezvények és az ismeretterjesztő előadások a megkérdezettek 6-7%-át vonzották, csakúgy, mint a művelődési házakban működő könyvtárak (vagy a művelődési ház funkciót is ellátó könyvtárak?). A **politikai programok az idősebbeket**, a 40 év felettieket **vonzzák inkább**, a **könyvtárak pedig az iskolás-korúakat**. Körükben még 14% a művelődési házakat a könyvtár miatt látogatók aránya, 60 éves korra már 4%-ra zsugorodik ez az arány.

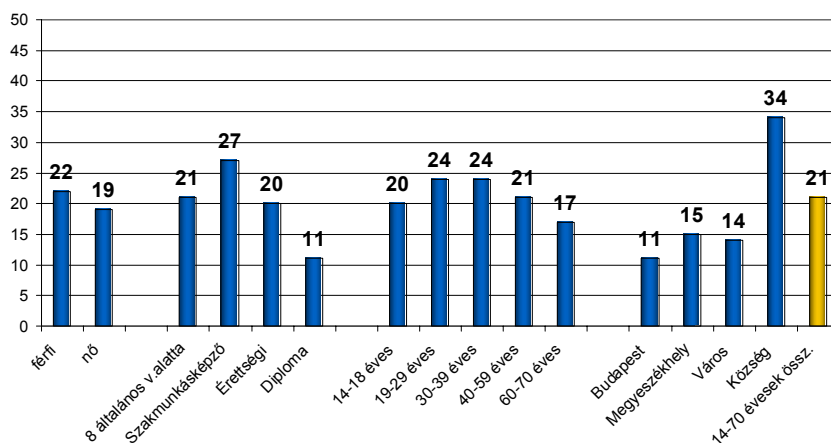
Különösen a **fiatalok számára fontos, hogy legyen olyan hely, ahova beülhetnek beszélgetni, együtt lenni, esetleg valamit játszani, vagy számítógépezni**. Ezekkel a lehetőségekkel azonban a lakosság mindössze néhány százaléka él, de arra a kutatás – terjedelmi okok miatt - nem tudott kitérni, hogy a lehetőségek hiánya mennyiben felelős az alacsony arányszáért.

Az iskoláskorú fiatalok körében még valamivel 10% feletti a számítógépezni járók aránya, de a huszonévesek körében már 3%-ra esik, az idősebb korcsoportokban pedig elhanyagolható nagyságú.

A művelődési házak által szervezett bálók, mulatságok a huszon- és harminc éveseket, a szakmunkás végzettségűeket, valamint a községekben élőket vonzzák a leginkább. A diplomások körében csupán fele akkora a mulatságokon való részvétel, mint a képzetlenebbek rétegeiben.

10.ábra

Azok aránya a csoportokban, akik utoljára mulatságba/bálba mentek a művelődési házba
(% a 14-70 éves népességre vetítve, N=3400)

A lakosság majd egyötöde használja ki a művelődési házak által kínált vásárlási lehetőségeket. Döntő többségük (75 százalékuk) azonban nemcsak ilyen célból tér be a művelődési házakba, illetve a vásárlás mellett egyéb tevékenységeket is folytat. Ők jellemzően a közép és idősebb korúak, valamint az iskolázatlanabb, szegényebb csoportok között találhatók. (A különböző programok közönségére vonatkozó adatokat lásd a Melléklet 3-5 ábráin)

Összefoglalva az eddigieket: amellet, hogy a művelődési házakat a különböző társadalmi-demográfiai csoportok hasonló hányada – egyenletesen kb. 50%-uk – látogatja, alaposabban elemezve a látogatások célját illetve az egyes rendezvények, események közönségét kiderül, hogy a programok függvényében **a művelődési házak közönsége is rétegződik**.

Kulturálódás céljából a művelődési házakba is a képzetesebbek és a fiatalok járnak az átlagosnál nagyobb arányban. Az iskolázatlanabb rétegek az olcsó vásárlási lehetőségek mellett, a művelődési házak azon programjait látogatják az átlagosnál gyakrabban, melyek kevéssé a kulturálódást, inkább az együttlétet, elsősorban a mulatozást, a zenés-táncos szórakozást jelentik.

Miért nem járnak (gyakrabban) művelődési házba?

Általában jellemző, hogy **az életkor előrehaladtával egyre kevesebben járnak a különböző kultúraközvetítő intézményekbe**. A jelenség mögött nem csupán a „negligálás” (soha nem is volt) figyelhető meg, hanem a lemorzsolódás (régebben volt/gyakrabban volt) is. A művelődési házakra is érvényes ez a jelenség, de a többi kulturális intézménynél kisebb mértékben; míg ugyanis a mozi vagy a színház esetében 70% illetve 50% a lemorzsolódók aránya, addig a művelődési házaknál „csak” 40% ez az arány. (Melléklet 7. ábra) **A művelődési házak közönségmegtartó ereje tehát valamelyest nagyobb, mint más intézményeké.** Ugyanakkor az is figyelemre méltó, hogy a 40 év felettieknél már 50% a művelődési házak látogatásával felhagyók aránya.

A vizsgálat során többféle intézménnyel kapcsolatban megismertük a távolmaradás okát is. A művelődési házaktól való távolmaradást, a többi intézménnyel összehasonlítva, eltérő okok magyarázzák. Míg pl. a színház, a mozi esetében a jegyek és az odautazás drágasága illetve időigénye, addig a **művelődési házaknál az érdektelenség és a programok nem megfelelő színvonala, kínálata a távolmaradás fő indoka**. Ezeket az adatokat persze érdemes fenntartással kezelni, hiszen a színházlátogatás elmulasztásánál sokszor inkább kibúvót jelenthet a távolságra, illetve a jegyek drágaságára való hivatkozás, míg a művelődési házak esetében ezek a józan ész szerint kevéssé használható érvek.³ A művelődési házzal kapcsolatban a „nem jók, nem érdekesek a programok” és a „nem szereti, nem érdekli a művelődési ház” állítások nyerték el a legtöbbek egyetértését. Az előbbi ok a megkérdezettek 25%-ánál, az utóbbi 31%-ánál játszott nagy szerepet abban, hogy az elmúlt évben nem jártak művelődési házban, művelődési központban.

3. tábla

A különböző okok szerepe abban, hogy miért nem voltak az elmúlt egy évben a különböző helyeken (az egyes tényezőkre 4-es és 5-ös osztályzatot adók aránya azok körében, akik tavaly nem, de régebben voltak az adott helyen)

	nem szereti /nem érdekli	messze van	drága a jegy	drága az odautazás	idegen a környezet	nem jók, nem érdekesek a programok	nincs kívül menni	nem szeret otthonról kimozdulni	egyéb**
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
művelődési házban	31	9	10	4	8	25	9	20	31
színházban	22	39	48	30	10	4	9	18	32
hangversenyen	40	24	34	17	12	4	9	12	32
múzeumban	33	29	21	20	9	12	9	20	27
moziban	26	31	46	24	10	13	9	25	32

* 4+5 osztályzat= (nagyon) nagy szerepet játszott az adott tényező a távolmaradásban

** az egyéb ok legtöbbször időhiányt vagy valamilyen objektív akadályt (kisgyerek, beteg családtag) takar

³ A válaszok elfogadhatóságát, figyelembevételét az mégis lehetővé teszi, hogy a kérdezés során nem a távolmaradás különböző lehetséges okait kellett rangsorolni, vagy a legjellemzőbbet kiválasztani, hanem minden, az általunk felsorolt lehetséges tényezőt egy egytől ötig terjedő skála alapján kellett minősíteni úgy, hogy ha magára nézve teljesen igaznak érzi az állítást a távolmaradás okaként, akkor ötöst, ha egyáltalán nem, akkor egyes osztályzatot lehetett adni (természetesen az egyetértés mértékétől függően a köztes osztályzatok is használhatók voltak).

A művelődési házak programjaiból kimaradók körében az **érdektelenség** leginkább **a férfiakra, a tizen- és huszonéves fiatalokra és a budapestiekre** jellemző. A programok **nem megfelelő** kínálatára **a kisebb városokban és községekben élők** hivatkoztak az átlagosnál nagyobb arányban. A meglévő programajánlatokkal a diplomások a leginkább elégedettek. (Melléklet 8-9 ábra)

A művelődési házak programjaival kapcsolatos igények

A programokkal kapcsolatos igényeikről a felvétel során csak azokat az interjúalanyokat kérdezték meg, akik a korábbiakban valamikor már jártak művelődési házban. Válaszaik feltűnően különböztek attól függően, hogy az előző évben is, vagy csak azt megelőzően fordultak meg ilyen intézményben.

4. tábla

Milyen programokon, szakkörökön, rendezvényeken venne szívesen részt a művelődési házban?

(A nyitott kérdésre adott válaszok)

	Régebben járt (N=1085)	Az utolsó 12 hónapban (is) járt (N=1828)
	művelődési házban	
Konkrét igényt fogalmazott meg	24,6	50,2
Nem fogalmazott meg konkrét igényt	54,0	36,9
Nem válaszolt	21,4	12,9
Összesen	100,0	100,0

Annak a csoportnak, amely az utolsó 12 hónapban igénybe vette a művelődési házak szolgáltatásait fele venne szívesen részt más rendezvényeken is. Az „elvesztett közönségnek” viszont mindössze a negyede tudott (vagy akart) számára vonzó programo(ka)t megnevezni.

5. tábla

Milyen programokon, szakkörökön, rendezvényeken venne szívesen részt a művelődési házban?

(A nyitott kérdésre adott válaszok összevont típusai* – Az említések száma és megoszlása)

Programtípus	Az összes említés	
	száma	%
Tanfolyamok, szakkörök	635	36,8
Kulturális, művészeti rendezvények	509	29,5
Szórakoztató, zenés rendezvények	382	22,2
Sport, tánc, klubok, egyéb programok	199	11,5
Összesen	1725	100,0

* részletesen lásd a Melléklet 3. tábláját.

Az igények sorrendje nagyjából tükrözi a valóságosan is felkínált programtípusokon való részvételi arány sorrendjét, de az 5. táblázatból az is kitűnik, hogy viszonylag nagy a tanfolyamok, szakkörök iránti kielégítetlen kereslet.

Keresztművelődés, azaz milyen más kulturális tevékenységet végeznek azok, akik művelődési házba járnak?

A művelődési házba járás és egyéb (pl. olvasás, színházlátogatás, könyvtárlátogatás) kulturális tevékenységek végzése között összefüggés van, ami annyiban természetes, hogy a különböző kulturális tevékenységek egyik lehetséges színtere épp a művelődési ház. Az alábbi táblából látható, hogy akik nem voltak az elmúlt egy évben, művelődési házban, minden egyéb kulturális intézményben, eseményen is kisebb arányban vettek részt, mint azok, akik voltak művelődési házban (illetve természetesen, mint a teljes lakosság). Aki tehát jár művelődési házba, az más kulturális eseményen is nagyobb valószínűséggel megtalálható, mint aki nem jár, vagy megfordítva, aki nem jár művelődési házba, az nagyobb valószínűséggel nem jár el más kulturális eseményre sem.

6. tábla

Művelődési házba járás és más kulturális eseményeken való részvétel kapcsolata

az elmúlt 12 hónapban	művelődési házban		14-70 évesek összesen
	volt	nem volt	
	%	%	%
olvasott bármilyen könyvet	80	63	72
volt orsz. fesztiválon vagy helyi rendezvényen	70	40	56
volt helyi fesztiválon, rendezvényen	63	32	48
volt kiállításon	59	29	45
volt moziban	50	32	42
volt színházban	43	22	33
volt könnyűzenei hangversenyen	37	17	28
könyvtárlátogató (bármely)	32	14	24
volt kulturális fesztiválon	27	16	22
volt komolyzenei hangversenyen	15	7	11

Az összefüggés Budapestre és a megyeszékhelyekre is igaz, annak ellenére, hogy a nagyvárosokban a művelődési házak mellett még számtalan kultúra közvetítő intézmény van. (Melléklet 10. ábra)

Milyen változások történtek 1996 óta?

Az 1996-os adatfelvétel óta összességében **enyhe, 2%-os növekedés** történt a művelődési házba járó közönség nagyságában. A nők, a 8 általános és a szakmunkás végzettségűek, a diplomások, a 30 év felettiek és - **legerősebben - a községekben élők körében nőtt a művelődési házba járók aránya. Csökkent viszont, a 30 év alattiak -** de különösen a 14-17 év közöttiek -, **és a városok -** különösen a 10 ezer fő alatti városok - **lakóinak körében** (7. tábla).

7. tábla

A művelődési házba járók⁴ aránya a különböző társadalmi-demográfiai szegmensekben 1996-ban és 2003-ban

	1996	2003	változás 1996-hoz képest
	%	%	%
Nem			
férfi	51	52	1.2
nő	50	55	4.7
Iskolai végzettség			
8 általános vagy alatta	43	47	4.1
Szakmunkásképző	48	53	5.1
Érettségi	57	57	0.6
Diploma	61	64	2.6
Életkor			
14-17	75	70	-5.2
18-29	59	56	-2.9
30-39	54	60	6.3
40-49	49	53	3.5
50-59	42	49	7.1
60-70	34	36	2.5
Lakóhely típusa			
Budapest	41	42	1.1
Megyeszékhely	49	50	0.3
Város	59	57	-2.3
Község	50	58	8.4
Lakóhely nagysága			
2000 fő alatti község	47	60	13.3
2-5 ezer fő közötti község	53	54	0.9
5-20 ezer fő közötti község	51	64	12.5
10 ezer fő alatti város	63	59	-4.5
10-100 ezer fő közötti város	59	57	-2.1
megyeszékhely	50	50	0.3
Budapest	41	42	1.1
összesen	52	54	2

A művelődési házba járók arányának növekedése nem volt egyenletes minden társadalmi csoportban, ezért némi változás történt a közönség összetételében is: csökkent az érettségizettek s a nagyvárosokban élők és **nőtt a nők, a 8 osztályt végzettek, a községekben - különösen a 2000 fő alatti lélekszámú településeken - élők aránya.** (8. tábla)

⁴ A 7-8 táblánál amiatt, hogy az 1996-os adatfelvétel során nem szerepelt a kérdőívben az a kérdés, hogy „Az elmúlt 12 hónapban hány alkalommal volt művelődési házban?”, a két adatfelvétel összehasonlításakor, azt a kérdést használjuk, mely egyformán szerepelt mindkét év adatfelvételénél: „Mikor volt utoljára művelődési házban?”. A lehetséges válaszok közül azokat vesszük figyelembe, melyek az egy éven belüli válaszokat jelentik. Emiatt némi eltérés lehet a 2003 év más adataihoz képest, ahol az amúgy jobban működő és a nemzetközi összehasonlításokat is lehetővé tévő, az elmúlt 12 hónapban történt kulturális tevékenységeket vizsgáljuk.

8. tábla

A művelődési házak közönségének összetétele 1996-2003

	1996	2003	változás 1996- hoz képest
	%	%	%
Nem			
férfi	51	47	-3.6
nő	49	53	3.6
Iskolai végzettség			
8 általános vagy alatta	28	33	4.8
Szakmunkásképző	26	24	-2.3
Érettségi	32	29	-2.8
Diploma	14	14	0.3
Életkor			
14-17	8	10	2.0
18-29	28	26	-2.5
30-39	21	20	-1.0
40-49	20	20	-0.1
50-59	13	16	3.0
60-70	10	9	-1.4
Lakóhely típusa			
Budapest	16	14	-2.0
Megyeszékhely	18	16	-2.1
Város	31	30	-1.0
Község	35	40	5.0
Lakóhely nagysága			
2000 fő alatti község	15	20	4.5
2-5 ezer fő közötti község	13	15	1.8
5-20 ezer fő közötti község	7	5	-1.2
10 ezer fő alatti város	6	7	1.7
10-100 ezer fő közötti város	25	23	-2.7
megyeszékhely	18	16	-2.1
Budapest	16	14	-2.0
összesen	100	100	

Az amatőr művészeti tevékenységek végzése

Mivel a művelődési házak egyik fontos funkciója a tanfolyamok és különböző szakkörök, klubok, amatőr művészeti csoportok szervezése, ezért idetartozó témának tekintjük a különböző amatőr tevékenységek vizsgálatát függetlenül attól, amire a kérdőív külön nem tért ki, hogy ezeket művelődési házak szervezésében vagy azon kívül végzik-e. **A következő adatok arra vonatkoznak tehát, hogy szabadidejükben egyáltalán, bármilyen formában, akár otthon, kedvtelésből, akár bármilyen szervezett formában, szokták-e az emberek a különböző hobby tevékenységeket végezni.**

11. ábra

A lakosság kb. egynegyede fotózni, egytizede filmezni, videózni szokott szabadidejében. Ezen tevékenységeken kívül - melyek többsége (feltehetően a családi és egyéb események megörökítéséhez kapcsolódva) valójában nem kíván különösebb képzettséget, készséget, sem külön elfoglaltságot - a különböző más művészeti tevékenységeket amatőr szinten végzők aránya területenként 1-5% körüli. Összességében a lakosság kb. egynegyede végez valamilyen művészeti tevékenységet (fotózás, videózás nélkül), ennyien énekelnek, táncolnak, folytatnak képzőművészeti, kézműves vagy egyéb tevékenységet, írnak vagy játszanak valamilyen hangszeren.

Fontos ismételni, hogy a **30 év alattiak** teszik ki az amatőr művészkedők felét, s iskolai végzettség alapján is inkább az **érettségizettek és a diplomások**, valamint a **jobb jövedelmi helyzetűek** körében találunk ilyen tevékenységeket végzőket. A **Közép-Magyarországon** élők **aktívabbak**, az **Alföld és Észak-Magyarország** területén élők pedig **passzívabbak** e szempontból. (Melléklet 4. tábla)

A lakosság leginkább táncolna, ha tehetné: 8% szeretné, ha valamilyen modern, s 12%, ha magyar vagy valamilyen más nép táncát tanulhatná, táncolhatná valahol. Összességében tehát a lakosság egyötöde szívesen táncolna, ha lenne módja, energiája, lehetősége rá.

9. tábla

Mit végezne szívesen, ha módja lenne rá?
(N=3400)

Magyar vagy más néptáncot tanulna	12%
Modern (pl. társas, latin, has) táncot tanulna, táncolni járna	8%
Népi mesterséget vagy kézműves tevékenységet végezne	6%
Hangszeren játszana	5%
Filmezne, videózna	5%
Fotózna	4%
Festeni, szobrászkodni, rajzolni szeretne	3%
Színjátész körbe járna	2%
Énekelne (kórusban, együttesben)	2%

A fiatalok között leginkább a modern táncok (14%), a filmezés/ videózás (11%), a népi táncok (9%) a fotózás (8%), a hangszeren való játszás (8%) iránt a legnagyobb az igény. A népi táncokat az idősebbek nagyobb arányban igénylik, mint a fiatalok.

A képzetlenebb csoportokat leginkább a népi táncok érdekelnék (13%). Érdekes az is, hogy a budapestiek és a nagyobb városokban élők körében valamelyest nagyobb a népi táncok iránti igény, mint a falvakban élők körében. (Melléklet 11.-15. ábrák)

A fenti igények kielégítését legnagyobb mértékben - kb. 60% hivatkozott rá - az időhiány (különösen a budapestiek körében), s kisebb mértékben (30-35% körül) az energia és/vagy a pénzhiány akadályozza. A „nincs ilyen tanfolyam, szakkör a közelben” szintén a vágyakozók kb. egyharmadát (leginkább a községekben élőket) akadályozza vágyai kielégítésében (Melléklet 16.-17. ábrák).

Nemzetközi kitekintés

Nemzetközi tapasztalat, hogy hiába költenek több pénzt a kultúrára, a kultúrához való hozzáférésben nemigen csökkennek a társadalmi különbségek. A francia helyzetet például Olivier Donnat így jellemzi:

„Összességében 1973 óta növekedett a kulturális intézmények, rendezvények látogatottsága. Érzékelhetően nőtt a könyvtárak, a múzeumok, a koncertek látogatottsága, de nem csökkentek a különbségek a társadalmi csoportok között. A növekedés elsősorban a kultúra iránt érdeklődő csoportok (vezetők, értelmiségiek, diákok) intenzívebb kultúra fogyasztásának és nem a közönség szélesedésének eredménye. Nem történt felzárkózás a kultúrát kevésbé fogyasztó csoportok részéről, nem beszélhetünk demokratizálódásról.”

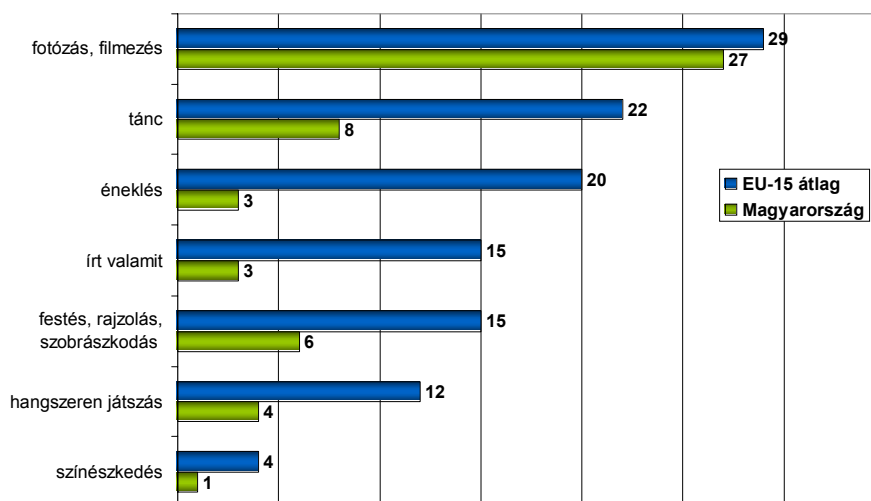
Szintén nemzetközi tapasztalat, trend, hogy érdemes viszont nagyobb hangsúlyt és energiát fektetni a lakosság művészeti tevékenységének ösztönzésére. Továbbra is a francia példát idézve: „Ugyanakkor 1973 óta megduplázódott az amatőr művészek, a barátaikkal vagy valamilyen szervezetben festők, szobrot-, metszetet készítő, zenélők, éneklők - aránya. De hasonló tendencia figyelhető meg más amatőr tevékenységek, az írás, a tánc és kisebb mértékben ugyan, de a színjátszás esetében is. Ez a fejlődés a fiatalok körében volt a legjelentősebb, de az ötven év felettiek és a nyugdíjasok is felfedezték az amatőr művészkedés vonzerejét, vagy visszatértek ifjúságuk kedvelt tevékenységeihez, ami elsősorban az írás, az éneklés, a tánc és különösen a festés esetében igaz.” (Olivier Donnat: A francia lakosság kulturális aktivitása, 1997)

A magyar lakosság talán épp ezen a területen van a legnagyobb lemaradásban az EU-s országokhoz képest:

12. ábra⁵

A különböző művészeti tevékenységeket végzők aránya a lakosságban

(% a 14-70 éves népességre vetítve, N=3400)

Hatalmas a lemaradásunk az amatőr zenélés és éneklés területén, de a többi önkifejezési lehetőség tekintetében is!

Összefoglaló

Főbb megállapítások:

□ A művelődési házak jelentik a lakosság legnagyobb része számára a kultúrához való hozzáférés, a kulturálódás lehetőségét, sok esetben az egyetlen közösségi teret az adott településen. Az elmúlt év során **a 14-70 év közötti lakosság fele megfordult valamilyen céllal a művelődési házakban.** Ez **több mint 4 millió embert** jelent!

□ A művelődési házak sokféle eseménye, rendezvénye közül a műsoros estek/ színházi előadások, a kiállítások, valamint a különböző bálók/mulatságok/táncos estek a leglátogatottabbak. **Művelődési házakban jut színházi élményhez a lakosság 30%-a, kiállításhoz 20%-a,** és könnyed, zenés-táncos **szórakozáson keresztül együttléthez is szintén kb. egyötöde.** A művelődési házak **más programjai, szolgáltatásai** (a könyvtárak, a tanfolyamok, szakkörök, művészeti csoportok, ismeretterjesztő előadások, filmvetítések stb.) a lakosság kb. **egytizedét** tudják jelenleg kiszolgálni.

- A művelődési házat felkeresők felére jellemző, hogy nem egy, hanem **több célból látogatott oda:** 21%-nak kétféle, 20%-nak három-négy féle, egytizedének pedig öt-tíz

⁵ Forrás: Europeans' participation in cultural activities, Executive Summary. Az Eurobarometer Survey az Európa Tanács megbízásából készült, 2002, Internetről. Mintanagyság a 15 országban összesen: 16162, a 15+ lakosság körében. Az EU-s kérdések az "elmúlt 12 hónapban" végzett amatőr művészeti tevékenységekre vonatkoznak, míg a magyar kérdések nemcsak az elmúlt 12 hónapban végzett tevékenységekre koncentrálnak. Valószínűleg a magyar arányok még alacsonyabbak lennének, ha mi is az elmúlt 12 hónapra kérdeztünk volna. Tovább „romlanának” a magyar adatok, ha a magyar adatfelvétel kiterjedt volna a 70 év felettiekre is, hiszen körükben feltételezhető, hogy elenyésző a bármilyen amatőr művészeti tevékenységet végzők aránya.

féle programja is akadt ottjártakor. A leggyakrabban együtt járó programok a műsoros est és/vagy kiállítás és/vagy vásárlás és/vagy multság és/vagy gyerek kísérés voltak.

- A művelődési ház **közönsége** sok szempontból **leképezi a lakosság szocio-demográfiai szerkezetét**: 60%-át az iskolázatlanabb, 40%-át az iskolázottabbak, egyharmadát a 30 év alattiak, 40%-át a 30-50 évesek és szintén kb. 30%-át az 50 év felettiek teszik ki. Amiben jelentősen **eltér a lakosság egészére jellemző mutatótól** az a lakóhely szerinti összetétel: **kétharmadát a kisebb települések lakói alkotják**. Ez egyben azt is jelenti, hogy mivel a kisebb településeken nagyobb arányban élnek képzetlenebb, alacsonyabb társadalmi státuszú rétegek, **a városok és községek művelődési házában a képzetlenek aránya jóval nagyobb (64%), mint a budapesti illetve a megyeszékhelyek művelődési házainak közönségében (38%)**.
- **A kisebb településeken a művelődési házak különösen fontos szerepét jelzi az is, hogy a városokban és a községekben az idősebbek nagyobb arányban (44%) művelődési házba járók, mint a nagy városok idősebbjei (25%)**.
- A **fiatalok** (14-18 évesek), a **legalább érettségizettek**, a **jobb jövedelmű helyzetűek** és a (kisebb) **városokban illetve községekben élők** lakosságbeli arányuknál nagyobb arányban járnak művelődési házba.
- A művelődési ház **látogatásának intenzitása, gyakorisága érték függő**: a kultúra/műveltség az egyén életében betöltött szerepének fontossága erősebb mind a lakóhely, mind az életkor, mind az iskolai végzettség hatásánál.
- A **művelődési házak közönsége is rétegződik**. A művelődési házak sokféle - kulturális, információ-átadó, szórakoztató és közösségteremtő-szervező - funkcióját megvalósító programjait a különböző társadalmi csoportok eltérő mértékben veszik igénybe:
 - a **kulturális programok a nők**, a **képzettebb** csoportok, a **40 év alattiak**, valamint a **városi lakosok** körében a leglátogatottabbak,
 - a különböző **tanfolyamok, klubok, művészeti csoportok tevékenységébe a diplomások (20%) és az iskoláskorúak (16%)** kapcsolódnak be az átlagosnál (10%) nagyobb arányban,
 - bár kevesen tudnak élni vele, de különösen a **fiatalok számára fontos, hogy legyen olyan hely, ahova beülhetnek beszélgetni, együtt lenni, esetleg valamit játszani, vagy számítógépezni**,
 - a multságokat, a **zenés-táncos szórakozási alkalmakat** csakúgy, mint az olcsó **vásárlási** lehetőségeket az **iskolázatlanabb rétegek** látogatják az átlagosnál jobban.
- **Aki jár művelődési házba, az más kulturális eseményen is nagyobb valószínűséggel megtalálható**, mint aki nem jár, vagy megfordítva, aki nem jár művelődési házba, az nagyobb valószínűséggel nem jár el más kulturális eseményre sem.
- **Legnagyobb** – az egész lakosságra vetítve 15-15%-os arányú - **igény a művelődési házak kulturális, művészeti eseményei valamint tanfolyamai, szakkörei** iránt mutatkozik.
- A művelődési házakat **elkerülők alapvető indokai, hogy „nem jók, nem érdekesek a programok”** vagy más megfogalmazásban: **„nem szereti, nem érdekli a művelődési**

ház". A programok nem megfelelő kínálatára a kisebb városokban és községekben élők hivatkoztak az átlagosnál nagyobb arányban.

- Összességében – **művelődési házakban vagy azon kívül - a lakosság kb. egynegyede végez maga valamilyen művészeti tevékenységet.** A 30 év alattiak teszik ki az amatőr művészkedők felét, s iskolai végzettség alapján is inkább az érettségizettek és a diplomások, valamint a jobb jövedelmi helyzetűek körében találunk ilyen tevékenységeket végzőket. A különböző amatőr művészeti tevékenységek közül a táncolás iránt mutatkozik a legnagyobb igény: a lakosság 8%-a szeretné, ha valamilyen modern, s 12%-a, ha valamilyen magyar vagy más nép táncát tanulhatná, táncolhatná valahol.
- Az 1996-os adatfelvétel óta **enyhe, 2%-os növekedés történt a művelődési házba járó közönség nagyságában** A közönség összetétele az alacsonyabb társadalmi státuszú rétegek felé tolódott: a nők, a 8 általános végzettségűek, az 50 év felettiek és legerősebben a községekben élők aránya növekedett. **Csökken a fiatal korosztályok, különösen a 14-17 éves látogatói hajlandósága.**

Következtetések

A Bevezetőben felvetett szempontokra, melyek szerint egyrészt a művelődési házak fontos szerepet játszhatnak a kulturális különbségek enyhítésében másrészt. a lehetőségek széles skálájának biztosításán keresztül segíthetik a választás szabadságát, összefoglalóan a következőket mondhatjuk:

1. A művelődési házak annyiban valóban enyhítik a különbségeket, hogy a kulturális intézmények **közül a művelődési házakat használják a legtöbben, és ezen intézményhálózat közönsége a legheterogénebb. A képzetlen rétegek ebben az intézménytípusban találhatók a legnagyobb arányban.**
2. Mindemellett a társadalmi egyenlőtlenség több módon is megjelenik hozzájuk kapcsolódva. A közönség **általában** társadalmi súlyához képest nagyobb arányban kerül ki az előnyösebb társadalmi helyzetű csoportokból, és ennél is jobban érvényesül a kulturális fogyasztás társadalmi meghatározottsága:
 - a „**minőségibb**” - a kultúra- és információ-szolgáltató - **programok** látogatóinak összetételében, valamint
 - a **művelődési házak „használatának” intenzitásában,** a látogatások gyakoriságában.
3. Bár a művelődési házak sokféle kulturálódási lehetőséget kínálnak, ezek nem mindig találkoznak a közönség igényével.
 - Egyfelől **a társadalom egy része nem igényli sem a művelődési házak kulturális műsorait, sem információ-szolgáltató tevékenységét.** Ennek keményebb formája, a **művelődési házak iránti teljes érdektelenség és elutasítás is.** Azt ezt kiváltó okokban való elmélyedésre a vizsgálat ugyan nem adott lehetőséget, de a szakemberek véleménye szerint sok helyen **a művelődési házak fizikailag leromlott állapota, valamint az intézményhálózat megtépázódott presztízse** lehet nagy mértékben a felelős. Másik, enyhébb formája az elutasításnak a szűkebb értelemben vett **kultúra iránti igény hiánya,** amely inkább bizonyos, elsősorban alacsonyabb társadalmi státuszú rétegeknél jelenik meg. Ők elsősorban a szórakozást, a kikapcsolódást biztosító programokat, a mulatságokat, a könnyedebb szórakozást kínáló (zenés) rendezvényeket látogatják.
 - Másfelől (bár az az előzőben ismertetetthez képest kisebb fajsúllyal jelent meg az empirikus kutatásban) sem a kínálat **változatossága,** sem a **színvonala nem mindenütt maradéktalanul kielégítő.**

Melléklet

1. tábla

A művelődési házak közönségének összetétele

	az elmúlt 12 hónapban művelődési házban		a 14-70 éves lakosság (N=3400)
	volt (N=1828)	nem volt (N=1572)	
	%	%	%
Nem			
férfi	46	51	49
nő	54	49	51
Életkor			
14-17	9	5	7
18-29	26	23	25
30-39	20	15	17
40-49	20	20	20
50-59	15	19	17
60-70	9	18	13
Iskolai végzettség			
8 általános v.alatta	34	40	37
Szakmunkásképző	23	25	24
Érettségi	29	25	27
Diploma	14	10	12
Lakóhely			
Budapest	13	24	18
Megyeszékhely	15	21	18
Város	32	23	28
Község	40	32	36
Régió			
Közép-Magyarország	26	32	28
Közép-Dunántúl	11	10	11
Nyugat-Dunántúl	10	9	10
Dél-Dunántúl	10	9	10
Észak-Magyarország	12	13	12
Észak-Alföld	15	15	15
Dél-Alföld	15	12	14
A jövedelmi helyzet szubjektív megítélése			
„kényelmesen megélünk a jelenlegi jövedelmünkből”	6	5	6
„kijövünk a jelenlegi jövedelmünkből”	49	39	44
„nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből”	31	34	33
„nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkből”	11	20	15
Összesen	100	100	100

1/a. tábla

A művelődési házba járók aránya a különböző társadalmi csoportokban a nagyobb és a kisebb településeken
(N=3400)

	Budapesten vagy megyeszékhelyen él			városban vagy községben él		
	volt	nem volt	összesen	volt	nem volt	összesen
	%	%	%	%	%	%
Neme						
Férfi	41	59	100	57	43	100
Nő	42	58	100	64	36	100
Életkor						
14-17	60	40	100	71	29	100
18-29	40	60	100	66	34	100
30-39	49	51	100	68	32	100
40-49	46	54	100	58	42	100
50-59	37	63	100	55	45	100
60-70	25	75	100	44	56	100
Iskolai végzettség						
8 általános vagy alatta	37	63	100	53	47	100
Szakmunkásképző	33	67	100	60	40	100
Érettségi	43	57	100	69	31	100
Diploma	53	47	100	76	24	100
összesen	42	58	100	60	40	100

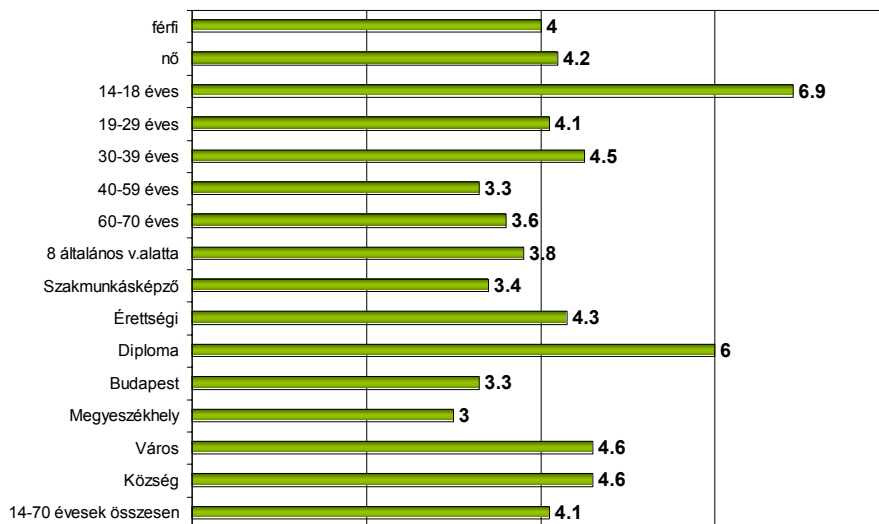
1/b. tábla

A művelődési házak közönsége a nagyobb és kisebb településeken
(N=3400)

	Budapesten vagy megyeszékhelyen él			városban vagy községben él		
	volt	nem volt	összesen	volt	nem volt	összesen
	%	%	%	%	%	%
Neme						
Férfi	46	47	46	47	54	49
Nő	54	53	54	53	46	51
Életkor						
14-17	10	5	7	9	6	8
18-29	24	25	25	27	21	25
30-39	20	15	17	19	14	17
40-49	22	18	20	20	22	21
50-59	16	20	18	15	19	17
60-70	8	17	13	10	19	13
Iskolai végzettség						
8 általános vagy alatta	24	29	27	37	50	42
Szakmunkásképző	14	21	18	27	28	27
Érettségi	37	35	36	26	18	23
Diploma	25	16	20	10	5	8
összesen	100	100	100	100	100	100

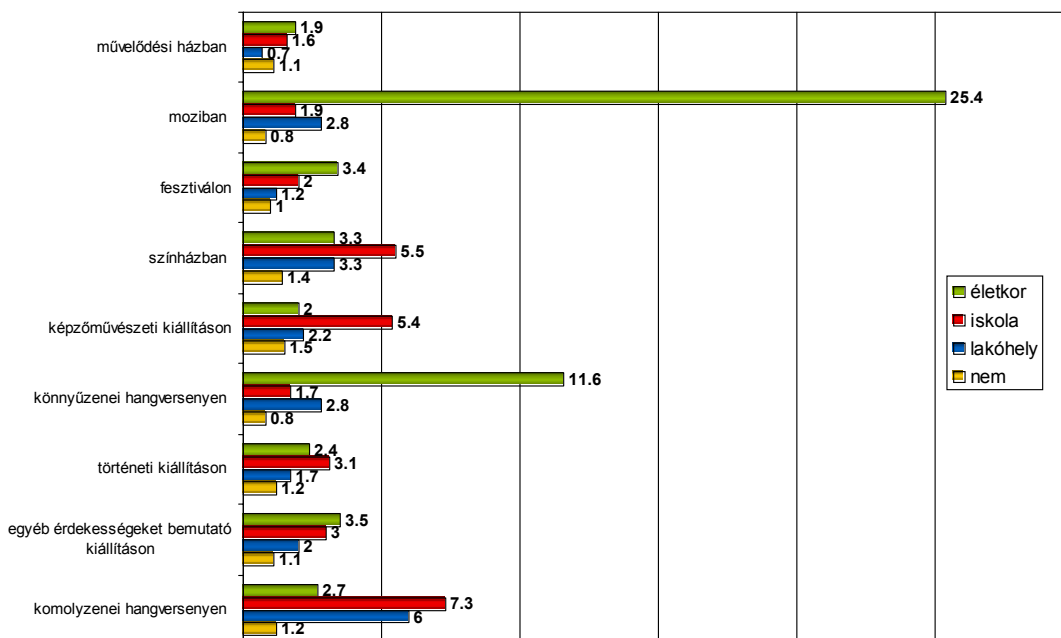
1. ábra

Hányszor volt az elmúlt 12 hónapban művelődési házban? (a 14-70 éves népességre vetítve, N=3400)

2. ábra

Egyenlőtlenségi indexek* a látogatások gyakoriságában (a 14-70 éves népességre vetítve, N=3400)

*életkor: 14-17 évesek//60-70 évesek, iskola: diplomások/max. nyolc ált., lakóhely: budapestiek/községekben élők, nem: nő/férfi

2. tábla

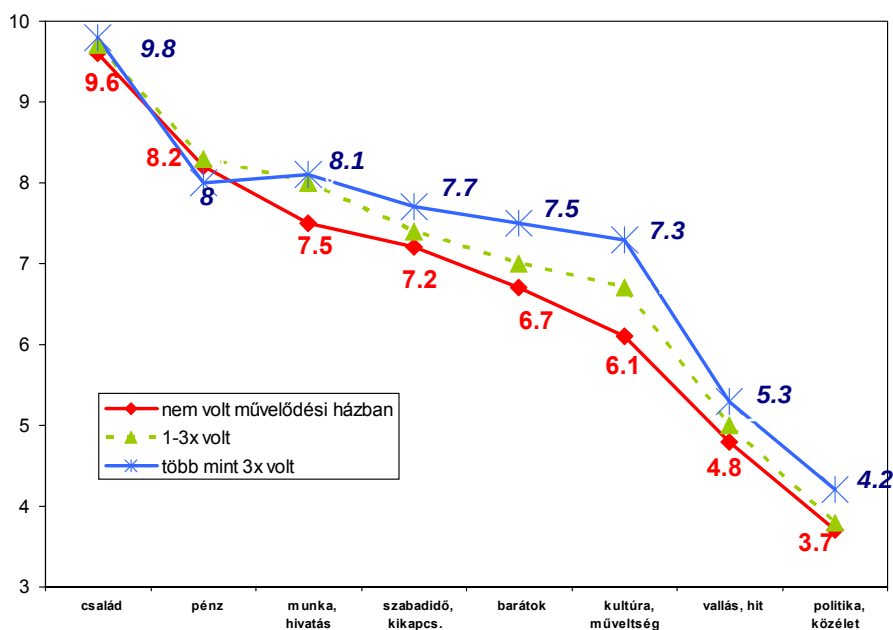
A művelődési ház látogatásának gyakorisága (hányszor volt az elmúlt évben) és a társadalmi helyzet illetve az értékpreferenciák összefüggése
Sztenderdizált regressziós együtthatók

mennyire fontos a kultúra, a műveltség az életében	0.114
iskolai végzettség	0.073
a lakóhely lélekszáma	-0.091
mennyire fontos a pénz az életében	-0.061
életkora	-0.058
a kérdezett neme	nem szign.
a háztartás jövedelme	nem szign.
mennyire fontos a család az életében	nem szign.
mennyire fontos a munka, a hivatás az életében	nem szign.
mennyire fontos a szabadidő, a kikapcsolódás az életében	nem szign.
mennyire fontosak a barátok az életében	nem szign.
mennyire fontos a politika, a közélet az életében	nem szign.
mennyire fontos a vallás, a hit az életében	nem szign.

3. ábra

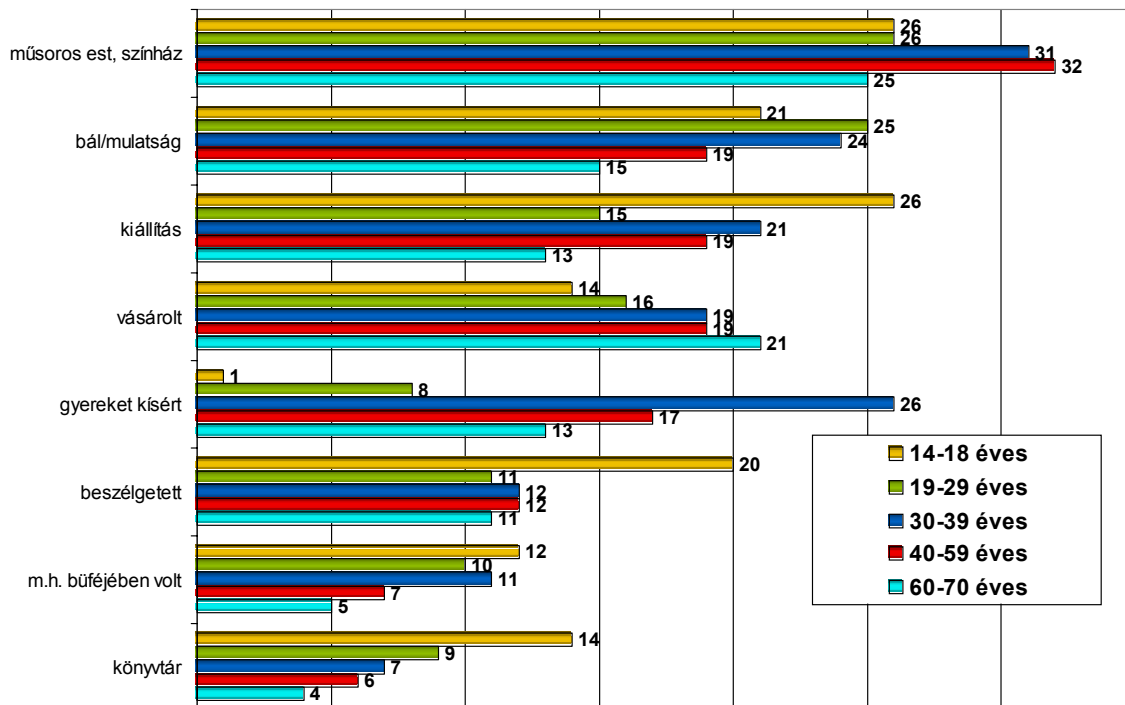
A különböző dolgok fontossága a művelődési házba való járás gyakorisága szerint

(átlagok 1-10 között, 1=egyáltalán nem fontos, 10= nagyon fontos, N=3400)

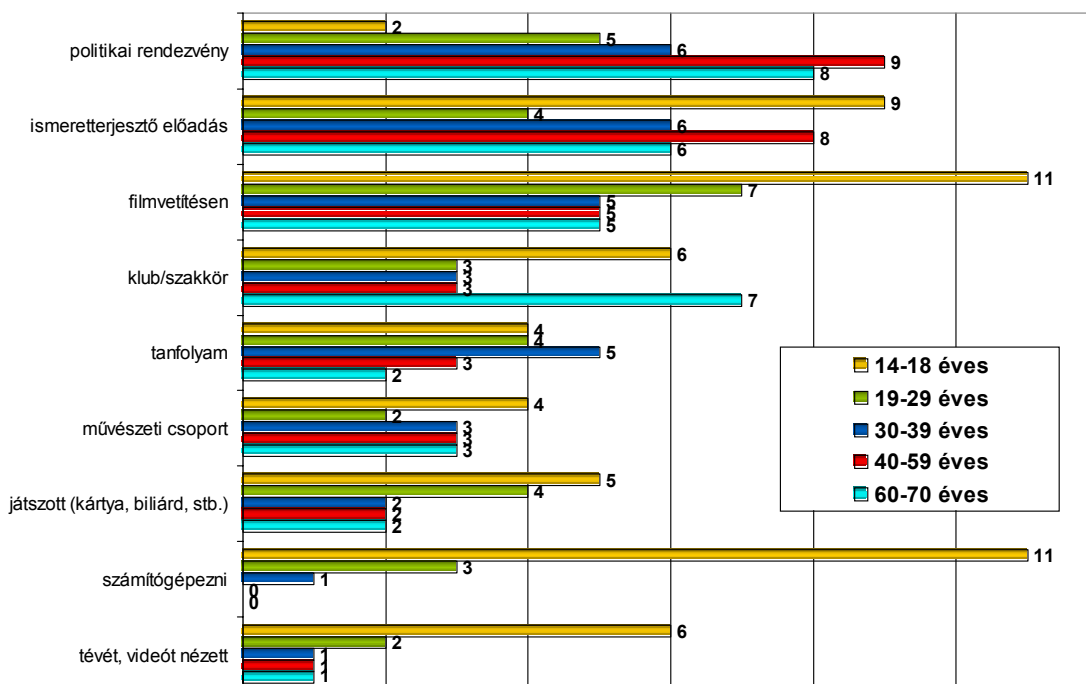
4/a. ábra

Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda? I.
(arányok a korcsoportokban, N=3400)

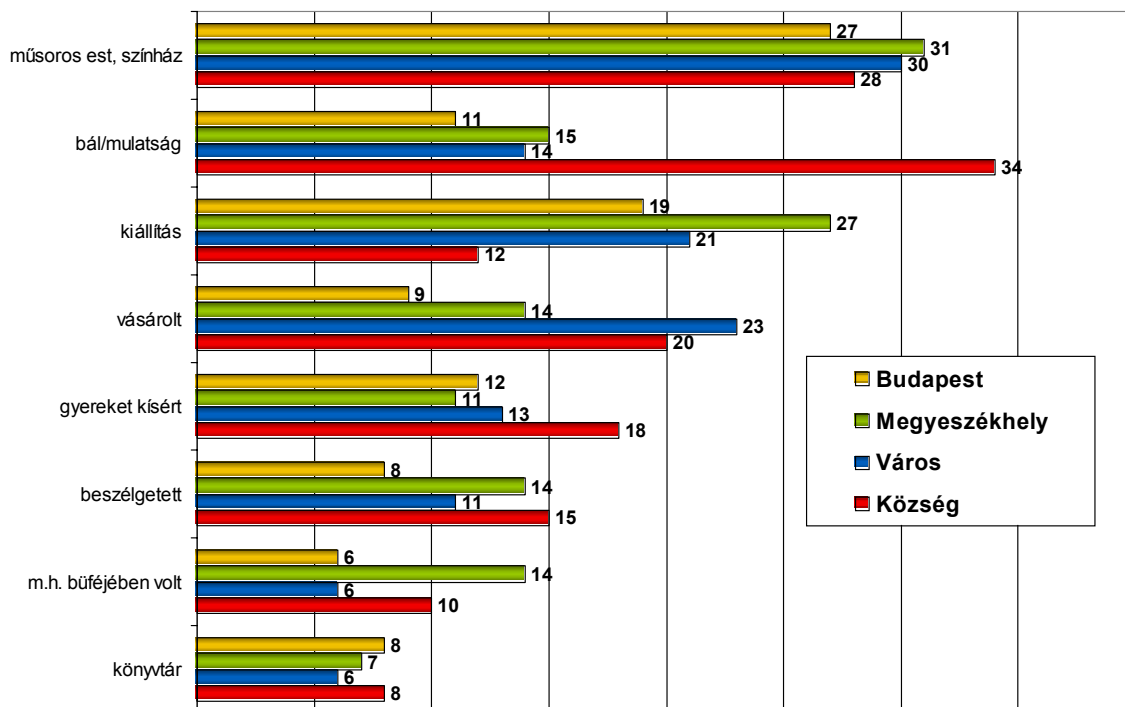
4/b. ábra

Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda? II. folyt.
(arányok a korcsoportokban, N=3400)

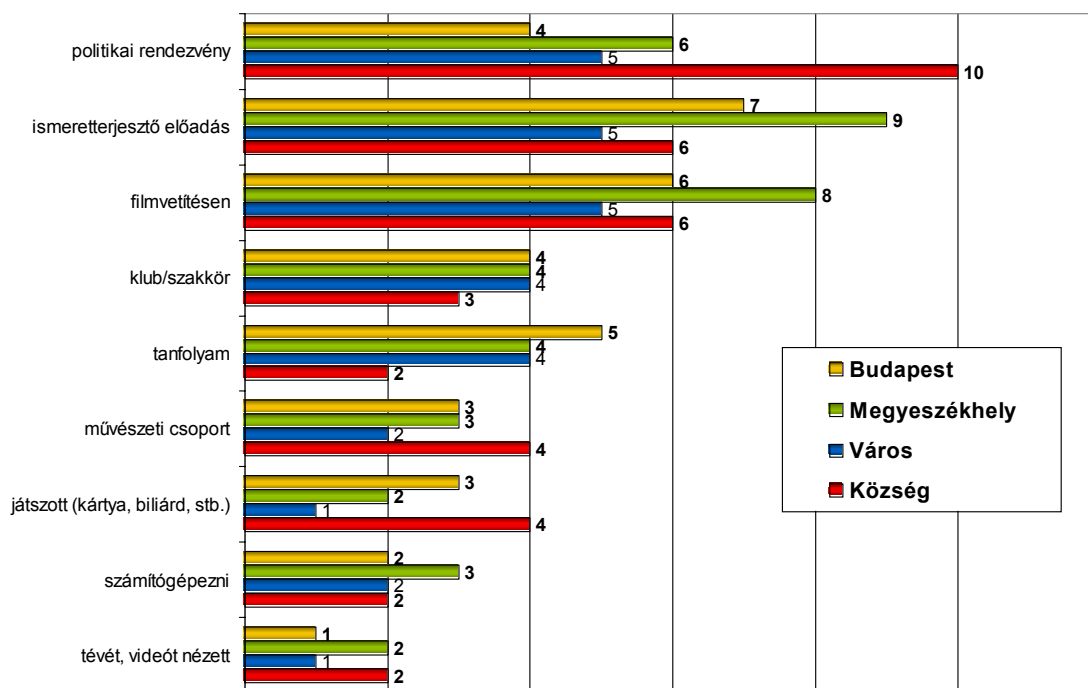
5/a. ábra

Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda? I.
(arányok a különböző település típusokon, N=3400)

5/b. ábra

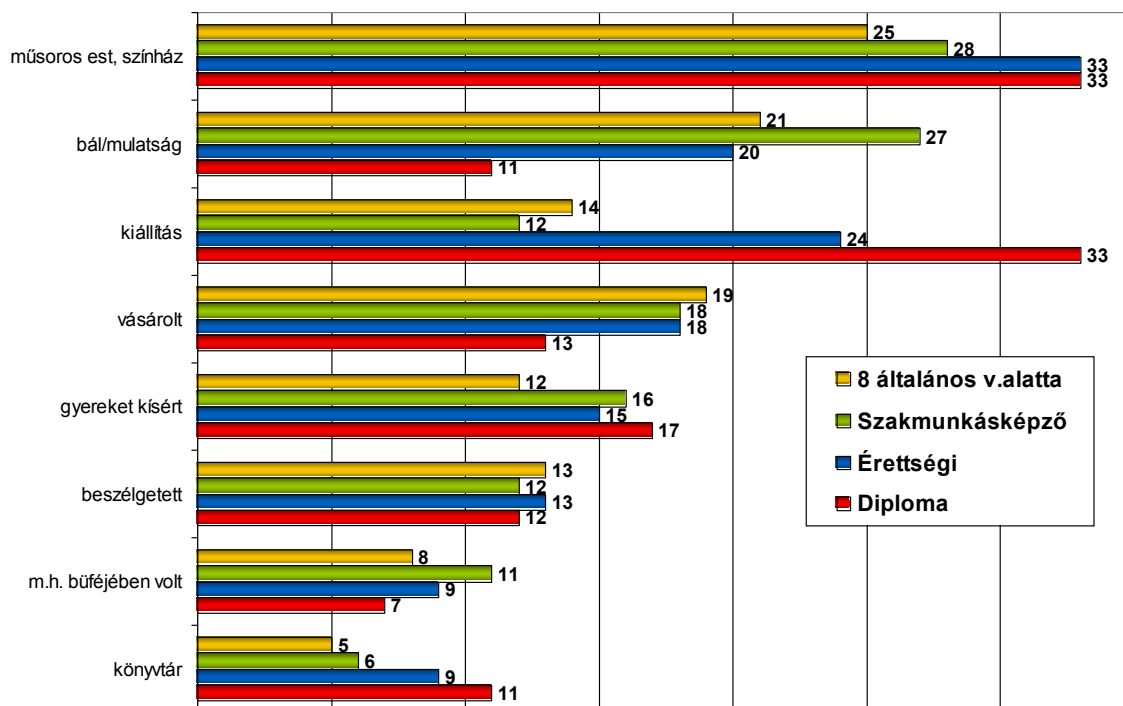
Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda? II. folyt.
(arányok a különböző település típusokon, N=3400)

6/a. ábra

Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda? I.

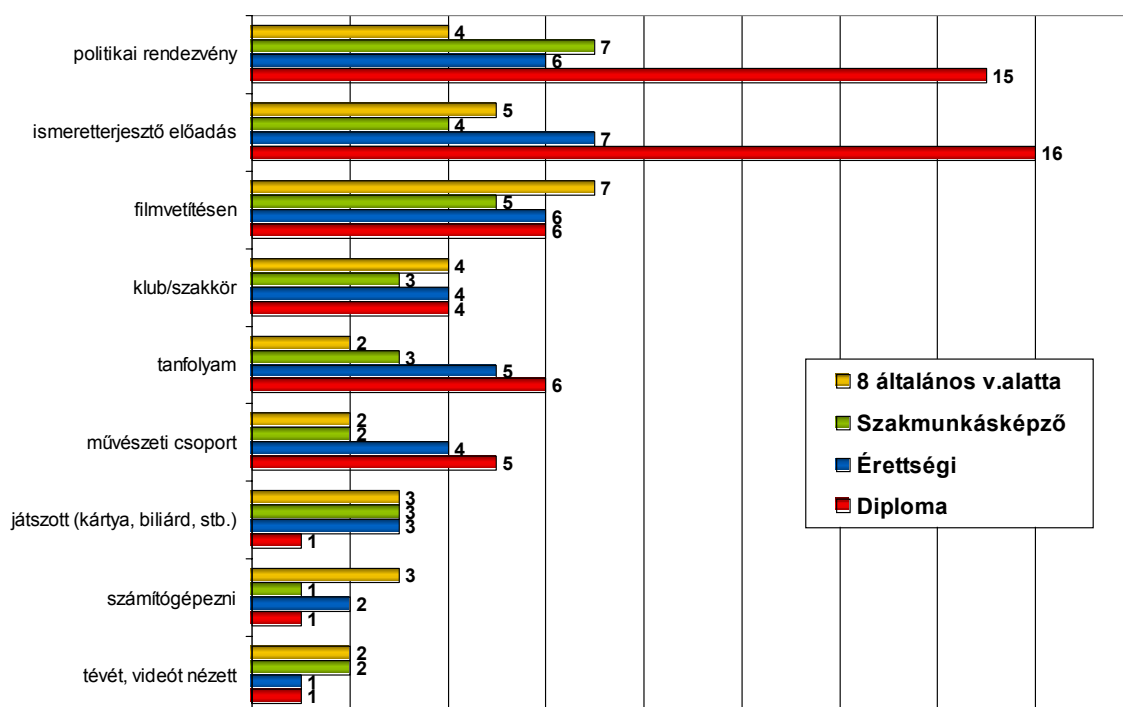
(arányok iskolai végzettség szerint, N=3400)

6/b. ábra

Amikor utoljára volt művelődési házban, miért ment oda? II. folyt.

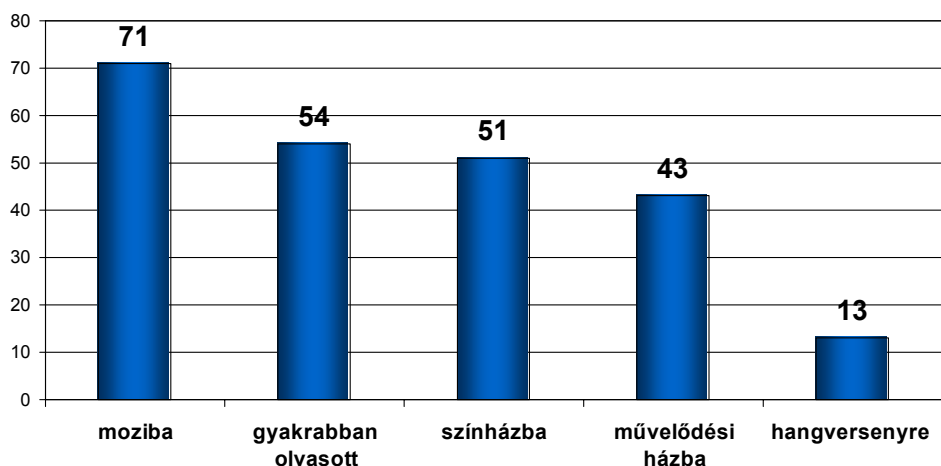
(arányok iskolai végzettség szerint, N=3400)

7. ábra

Azok aránya, akik régebben gyakrabban jártak/olvastak ...

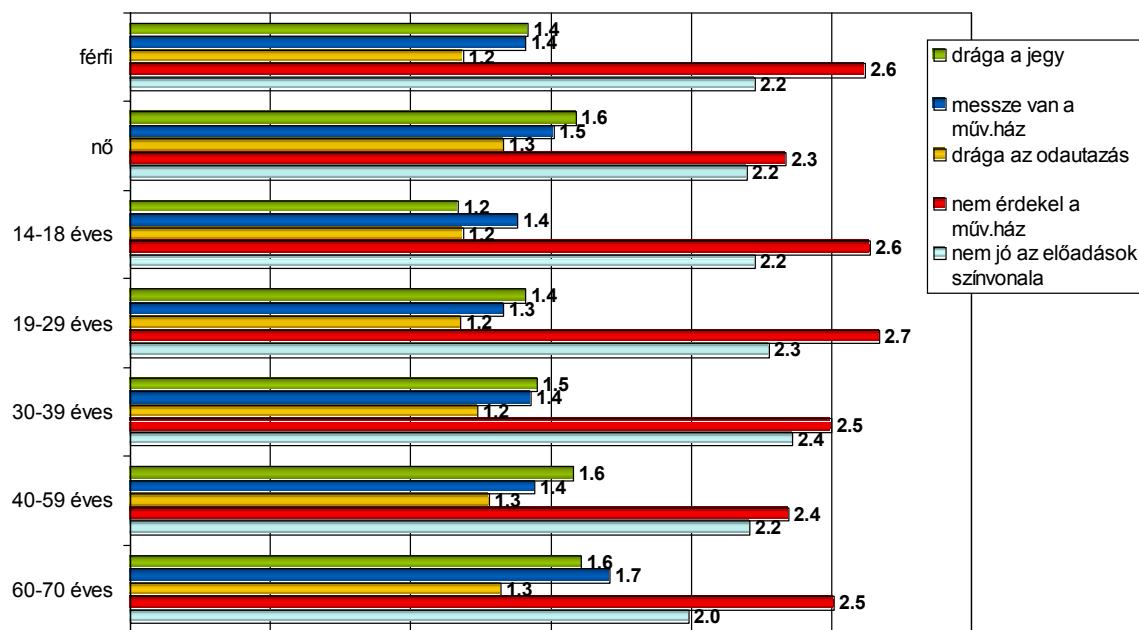
(N=3400)

8. ábra

A különböző tényezők szerepe abban, hogy miért nem volt az elmúlt egy évben művelődési házban

(1-5 osztályzatok átlaga azok körében, akik tavaly nem, de régebben voltak művelődési házban, N=1098)

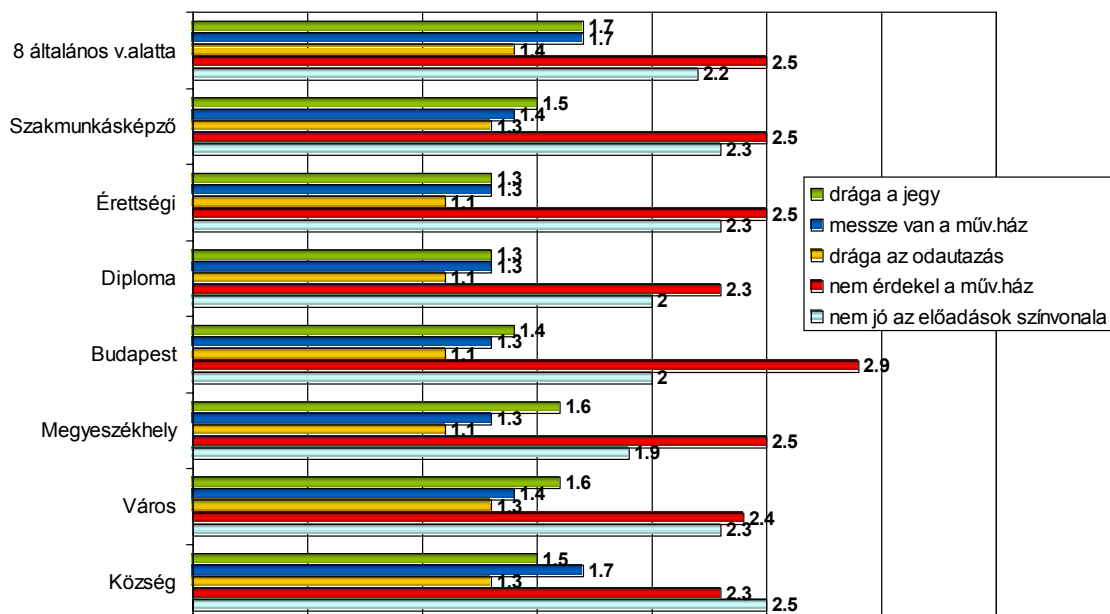

1=egyáltalán nem játszott szerepet, 5=nagyon nagy szerepet játszott abban, hogy nem volt művelődési házban

9.ábra

A különböző tényezők szerepe abban, hogy miért nem volt az elmúlt egy évben művelődési házban

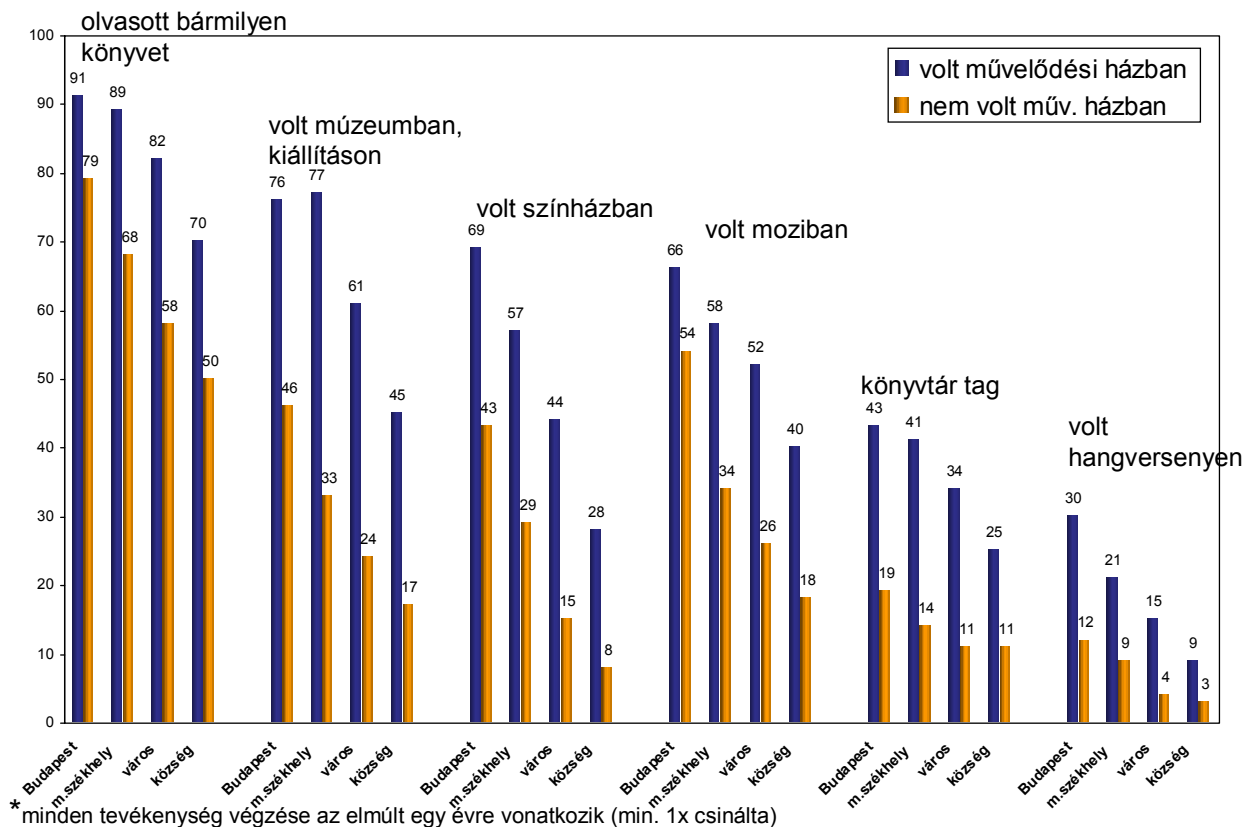
(1-5 osztályzatok átlaga azok körében, akik tavaly nem, de régebben voltak művelődési házban, N=1098)

1=egyáltalán nem játszott szerepet, 5=nagyon nagy szerepet játszott abban, hogy nem volt művelődési házban

10. ábra

A különböző kulturális tevékenységet végzők aránya azok körében, akik voltak- és akik nem voltak művelődési házban a különböző településtípusokban*

3. tábla

Milyen programokon, szakkörökön, rendezvényeken venne szívesen részt a művelődési házban?
(nyitott kérdésre adott válaszok)

	a műv.házba járók körében N=2913
Tanfolyamok, szakkörök:	18,3
Sportolás (aerobik, konditerem, karate, stb.)	2.3
majorette, (modern) tánc(tanulás)	1.3
néptánc, tánc ház	1.1
népművészeti szakkör	0.3
zenetanulás	0.6
nyelvtanulás, nyelv tanfolyam	1.0
kézimunka szakkör, horgolás, varrás	1.5
kézműves szakkörök, foglalkozások, fafaragás, kosárfonás stb	2.5
internet hozzáférés, számítógépes/internetes tanfolyamok	3.4
színjátszás	0.7
sakk, kártya, egyéb (társas)játék szakkör, klub	0.6
egyéb tanfolyamok, szakkörök	3.0
Kulturális, művészi események, rendezvények:	17,5
színházi előadások, kisebb színi előadások, nosztalgia estek	3.4
irodalmi est, előadói estek, felolvasó est, író-olvasó találkozó	1.8
kabaré, vidám darabok, műsoros estek, szórakoztató előadások	2.6
gyermekműsorok, bábszínház, gyerek színház	1.8
művészeti kiállítások, festmény, fotó, stb.	3.6
mozi, (ingyenes) filmvetítés, videó	2.1
egyéb kulturális, művészeti esemény	2.2
Ismeretterjesztő programok, előadások:	8,1
természet tudományi, élővilágról szóló előadások, kiállítások	1.7
kertészet, botanika, borászat, gyümölcstermesztésről	0.5
történelmi előadások, történelmi kiállítás	0.3
vitaestek, közérdekű rendezvények, közmeghallgatás, politika	0.9
tudomány, irodalom, társadalom kötetlenebb beszélgetés	0.6
fizikával, műszaki, technikai dolgokkal kapcsolatos előadás	0.2
vallással kapcsolatos előadások	0.4
egészséggel kapcsolatos előadások	0.6
divatbemutató, előadások testápolásról, hajápolás, bőrápolás	0.1
egyéb ismeretterjesztő programok, előadások,	2.8
Szórakozás, rendezvények:	11,1
zenés esték, bálók, játékonysági alkalmak, mulatság, lakodal	6.1
könnyűzenei koncertek, műsorok, együttesek meghívása	1.7
fiataloknak rendezett táncos, diszkós rendezvény, buli, csocsó	1.0
nótaestek, citera zenekar	0.8
karácsonyi előadás, mikulás est	0.1
főzőverseny	0.2
egyéb szórakozás, rendezvények	1.2
Klubok, egyéb programok:	2,2
kismama klub	0.1
nyugdíjas találkozók, nyugdíjas klub	0.6
természetjárás, kirándulás	0.2
vetélkedők	0.1

családias rendezvények	0.3
vásár, termékbemutató	0.6
egyéb klub, egyéb program	0.3
<i>Bármit, nem válogat</i>	0.6
<i>Nem venne részt semmiben</i>	43.3
<i>egyéb, a fentiekbe nem sorolható válasz</i>	1.4
<i>n.t., n.v.</i>	16.1

4. tábla

A valamilyen amatőr művészeti tevékenységet végzők és nem végzők társadalmi-demográfiai összetétele

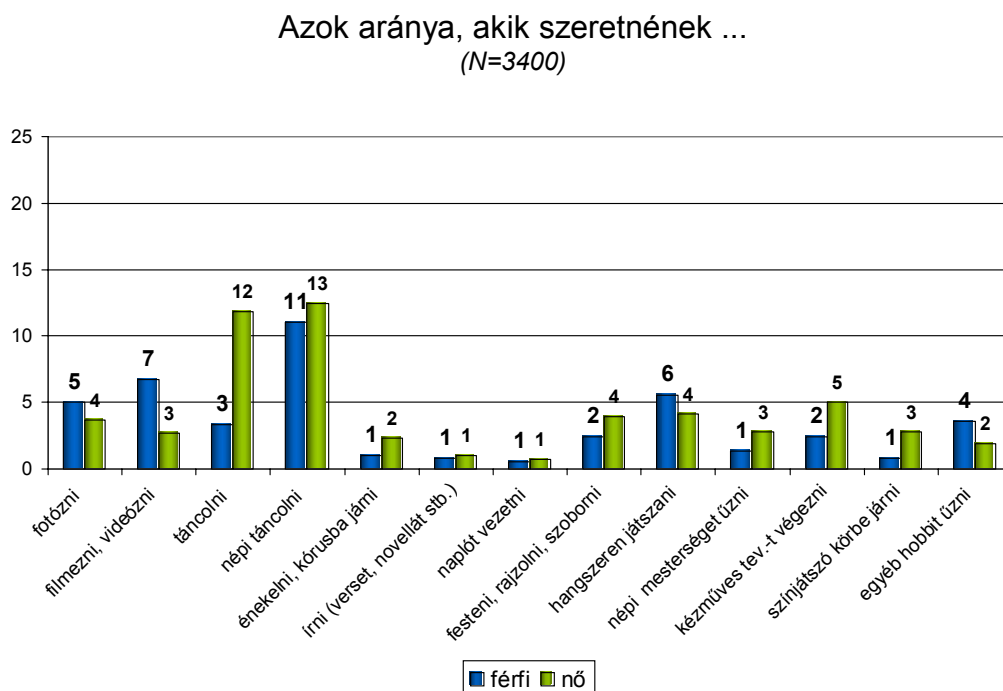
	amatőr művészeti tevékenységet		14-70 éves lakosság (N=3400)
	nem végez	végez	Col %
	%	%	
Nem			
férfi	50	46	49
nő	50	54	51
Életkor			
14-17	5	15	7
18-29	22	32	25
30-39	17	19	17
40-49	22	15	20
50-59	19	12	17
60-70	15	7	13
Iskolai végzettség			
8 általános v.alatta	40	29	37
Szakmunkásképző	25	21	24
Érettségi	25	33	27
Diploma	10	18	12
Lakóhely típusa			
Budapest	17	21	18
Megyeszékhely	15	23	18
Város	29	26	28
Község	39	30	36
Közigazgatási régiók			
Közép-Magyarország	26	34	28
Közép-Dunántúl	10	11	11
Nyugat-Dunántúl	9	12	10
Dél-Dunántúl	10	10	10
Észak-Magyarország	13	10	12
Észak-Alföld	17	10	15
Dél-Alföld	14	12	14
Szubjektív jövedelmi helyzet			
„kényelmesen megélünk a jelenlegi jövedelmünkben”	4	10	6
„kijövünk a jelenlegi jövedelmünkben”	42	51	44
„nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben”	35	26	33
„nagyon nehezen élünk meg a jelenlegi jövedelmünkben”	17	10	15

jövedelmünkből”			
összesen	100	100	100

11. ábra

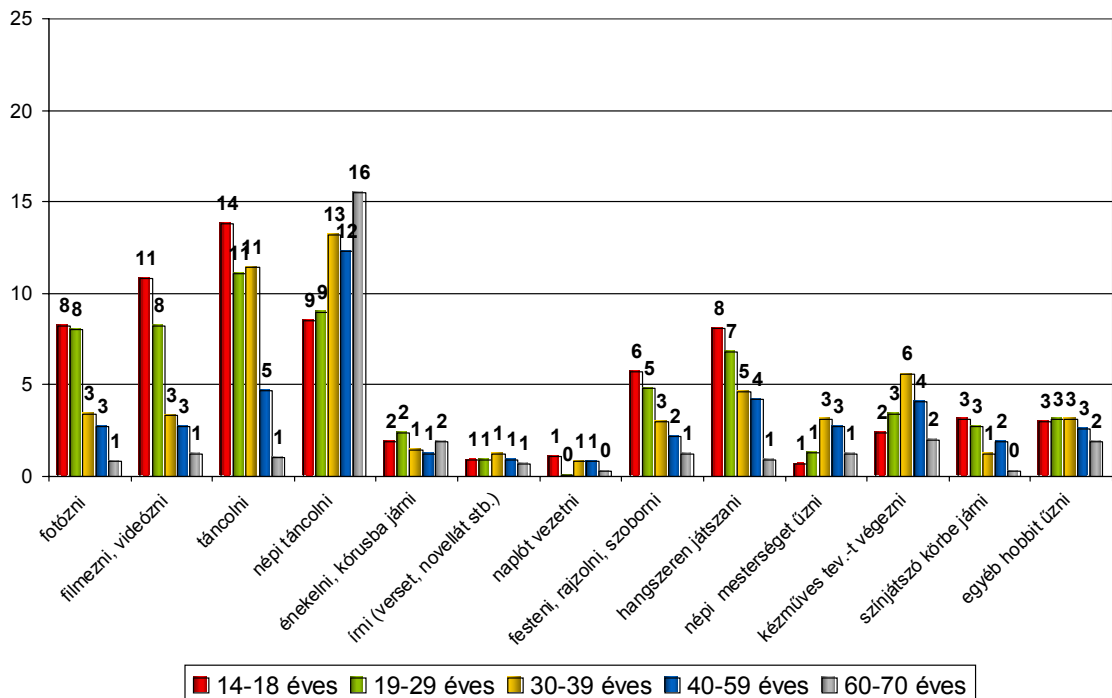

12. ábra

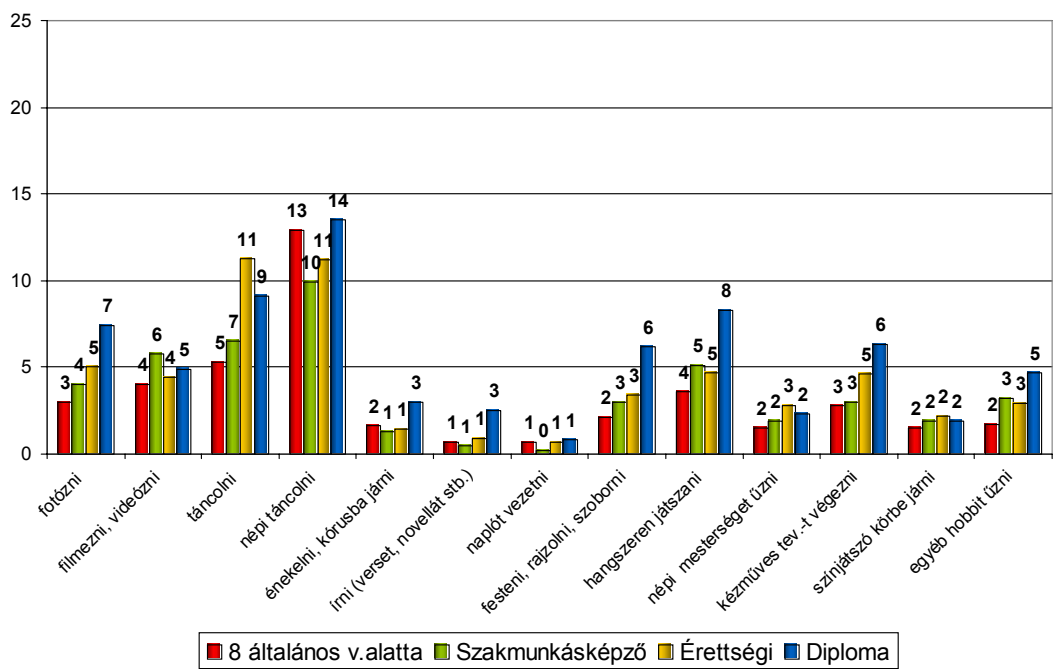
13. ábra

Azok aránya, akik szeretnék ...
(N=3400)

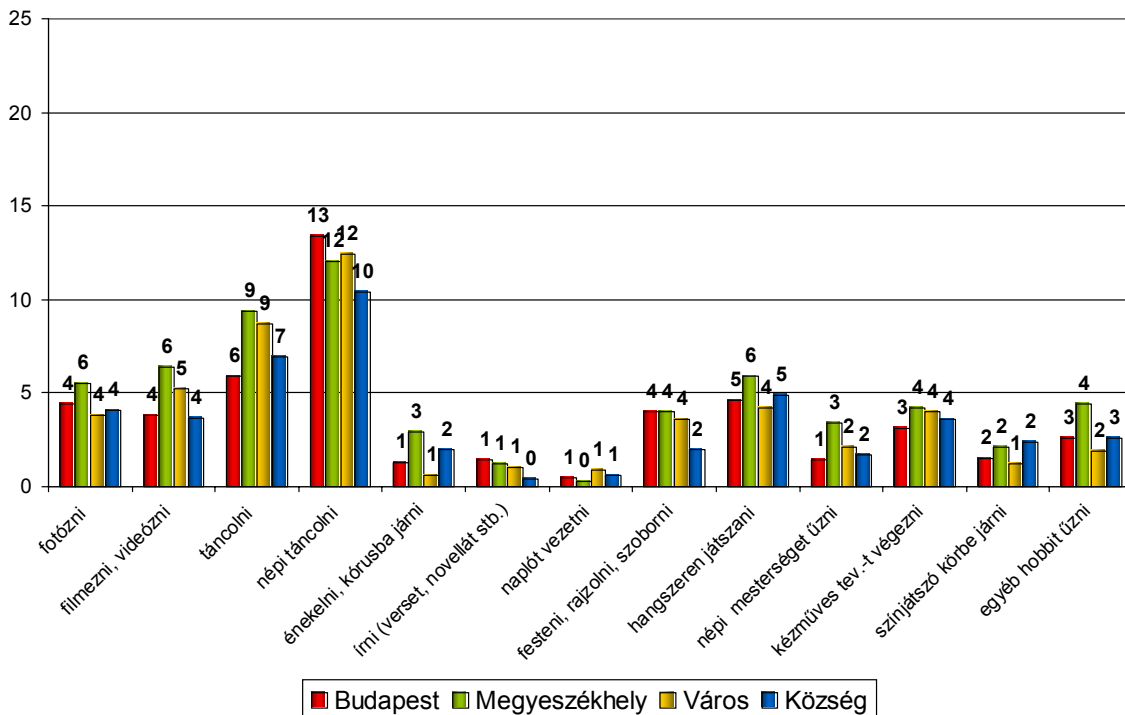
14. ábra

Azok aránya, akik szeretnék ...
(N=3400)

15. ábra

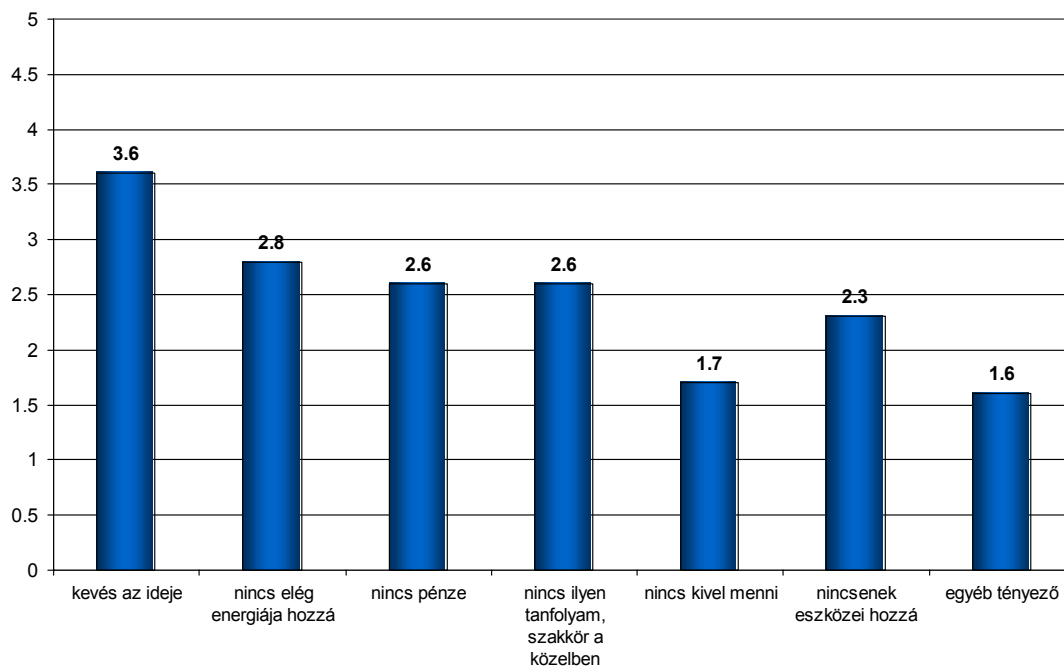
Azok aránya, akik szeretnék ...
(N=3400)

16. ábra

Miért nem csinálja?

(Az egyes tényezők szerepe (1-5 osztályzatok átlaga, 1= egyáltalán nincs szerepe, 5= nagyon nagy szerepe van) azok körében, akik szeretnék valamire járni, de nem teszik)

17. ábra

Miért nem csinálja?

Az egyes tényezők szerepe (1-5 osztályzatok átlaga, 1= egyáltalán nincs szerepe, 5= nagyon nagy szerepe van) azok körében, akik szeretnének valamire járni, de nem teszik)

